

Do poslední pence

. Jan Kuklík

Do poslední pence

Československo-britská jednání o majetkoprávních
a finančních otázkách 1938–1982

prof. JUDr. Jan Kuklík, DrSc.

Recenzenti:

prof. JUDr. Pavel Šturma, DrSc.

doc. PhDr. Martin Kovář, Ph.D.

Redakce Lucie Zikmundová

Obálka a grafická úprava Zdeněk Ziegler

Sazba DTP Nakladatelství Karolinum

Vydání první

© Jan Kuklík, 2007

ISBN 978-80-246-1332-1

ISBN 978-80-246-2405-1 (online : pdf)

Univerzita Karlova v Praze
Nakladatelství Karolinum 2013

<http://www.cupress.cuni.cz>

OBSAH

Úvod	7
Kapitola I. Mnichovská prehistorie poválečných československo-britských majetkoprávních jednání – Pomnichovská půjčka	13
Kapitola II. Problematika tzv. válečného dluhu prozatímního státního zřízení ČSR v emigraci	97
Kapitola III. Od konce druhé světové války do Února 1948	134
Kapitola IV. Od komunistického puče k sjednání náhradových a finančních dohod v září 1949	243
Kapitola V. Od poloviny 50. let do uzavření dohody z listopadu 1964	299
Kapitola VI. Velké finále 80. let	367
Závěrem	428
Abstract	447
Seznam archivních fondů	468
Tiskem vydané prameny	470
Seznam použité literatury	471

ÚVOD

Poté, co 24. října 1945 první československá poválečná vláda definitivně prosadila ještě před svoláním Prozatímního národního shromáždění přijetí dekretů prezidenta republiky uskutečňujících rozsáhlé znárodnění dolů, různých kategorií průmyslových a potravinářských podniků, bank a soukromých pojišťoven, započala bezpochyby nová kapitola československých dějin. Odhlédneme-li od rozsáhlých vnitřních „socializačních“ změn v ekonomickém, politickém a sociálním systému Československa, způsobilo toto znárodnění (kterému předcházelo již znárodnění v oblasti filmu na základě dekretu prezidenta republiky ze dne 11. srpna 1945) i nepřehlédnutelné mezinárodněpolitické a mezinárodněprávní komplikace. Tento krok totiž vedl ke zhoršení vztahu mezi Československem a jeho západními spojenci a k dlouhotrvajícím jednáním o kompenzacích těch částí znárodněného majetku, které byly původně ve vlastnictví právnických a fyzických osob jiných států (cizinců a zahraničních investorů). Jednalo se o tzv. náhradová jednání za znárodněný majetek, k nimž se přidala i jednání o kompenzaci za majetkové konfiskace (uskutečněné opět zejména na základě prezidentských dekretů), znehodnocené finanční prostředky a pojistky a také za majetek, na který byla po květnu roku 1945 uvalena tzv. národní správa. Československý stát tu totiž často vyvlastnil zahraniční investici či jiný majetek cizinců a podle mezinárodního práva tak mohl učinit v těchto případech pouze za „adekvátní“ náhradu.¹ Právě určení výše náhrady (kompenzace) za vyvlastněný či znárodněný majetek se stalo předmětem dvoustranných mezistátních jednání (zvaných též „náhradová“ či „kompenzační“ jednání) vedoucích k uzavírání dvoustranných, tzv. globálních náhradových dohod (anglicky též známých jako „lump sum

¹ K mezinárodněprávním aspektům náhradových dohod viz P. Šturma, Mezinárodněprávní aspekty dvoustranných náhradových dohod uzavřených bývalým Československem a jejich místo v právním řádu ČR. In: *Náhradová jednání Československa s Velkou Británií, USA, Rakouskem, Švýcarskem a Francií v letech 1945–1982*. Nepublikovaná expertiza pro MZV ČR. V. Pěchota, *The 1981 U. S. – Czechoslovak Claims Settlement Agreement: An Epilogue to Postwar Nationalization and Expropriation Disputes*. American Journal of International Law, vol. 76, 1982, s. 639.

agreements“). Podle tradičního názoru předních představitelů mezinárodního práva a většiny arbitrážních nálezů z této oblasti je právě poskytnutí adekvátní náhrady (kompenzace) jednou ze základních podmínek legality znárodnovacích opatření. Československo jednoznačně upřednostňovalo před soudním řešením těchto sporů dosažení dohody o náhradách za znárodněný či jinak vyvlastněný majetek s dotčenými státy, respektive nejprve se zástupci zahraničních podniků a vlastníků, jejichž investice, respektive majetek byly znárodněny.

Ve druhé polovině 20. století se sjednávání výše zmíněných náhradových dohod zdaleka netýkalo pouze Československa. Podobné problémy měly také další státy sovětského bloku, které ke znárodnění v poválečném období dříve nebo později do jednoho přistoupily (zpočátku bylo ostatně československé znárodnění v britské diplomacii projednáváno nejčastěji spolu s obdobnými jugoslávskými či polskými opatřeními), a od 60. let narůstal počet států tzv. třetího světa, u nichž po osvobození z koloniální nadvlády často následovalo znárodnění investic mateřských zemí zejména v nejrušnějších těžebních či obchodních společnostech. Podle odhadů odborníků na mezinárodní právo tak bylo ve druhé polovině 20. století sjednáno na 170 takovýchto dvoustranných mezinárodních náhradových dohod.² Tyto dohody řeší jednorázově a s konečnou platností nároky fyzických i právnických osob, jež mají příslušnost jednoho státu, vzniklé v důsledku znárodnovacích opatření ve druhém státě. Pro příslušnost právnických osob je v těchto případech určující sídlo, popřípadě místo působení znárodněním postižené korporace. Na rozdíl od obecného mezinárodního práva však jsou těmito dohodami většinou pokryty i nároky přímých akcionářů znárodněné společnosti. Dohody někdy zahrnují vedle nároků soukromoprávních fyzických a právnických osob i nároky poškozeného státu jako takového. Nejvýraznější odlišnost od pravidel mezinárodního práva obecně uznávaných před druhou světovou válkou spočívá v poválečném období v určení výše náhrady. Obecně lze konstatovat, že dohody o globálním odškodnění potvrdily standard tzv. efektivní náhrady, neboť kompenzace byly vypláceny ve volně směřitelné měně, avšak na druhé straně oslabily principy plné a okamžité náhrady.³ U náhradových dohod uzavřených Československou republikou se totiž zpravidla jednalo pouze o částečnou kompenzaci (i když její výše byla

² Tamtéž. Profesor P. Šturma uvádí 168 náhradových dohod.

³ Tamtéž.

různá a někdy se blížila plné hodnotě), která navíc byla většinou skutečně vyplacena se zpožděním několika let a v několika případech dokonce až několika desetiletí.

Jednání o poskytnutí náhrad zahraničním subjektům (samozřejmě s výjimkou vlastníků „nepřátelského majetku“ a „nepřátelských států“, kde se uplatnila vazba na reparace)⁴ se tak stala jedním z nejzávažnějších a také nejobtížnějších problémů, před nimiž stanula poválečná československá diplomacie. Bezprostředně po válce probíhala náhradová jednání paralelně s USA, Velkou Británií, Francií, Belgií, Nizozemskem, Švédskem, Itálií a také se Švýcarskou konfederací.⁵ Československá strana se při jednání řídila směrnicemi meziministerské komise ustavené podle usnesení vlády ze dne 11. prosince 1945 a směrnicemi stanovenými usnesením vlády ze dne 5. listopadu 1946 ve věcech náhrad za zahraniční účasti na znárodněných majetkových podstatách a postupu při konfiskaci vůči cizím státním občanům.⁶ Náhradových dohod nebo alespoň shody o jejich základních bodech se tak v prvních poválečných letech podařilo dosáhnout jen v méně komplikovaných případech Belgie, Švédska, Itálie a Nizozemska.⁷ Ke konečné dohodě se blížila i jednání se Švýcarskem (v letech 1946 a 1947 byly podepsány v Bernu a Praze dva protokoly a jeden dodatkový protokol), zejména poté, co švýcarská strana upustila od snahy zastupovat v náhradových jednáních lichtenštejnské zájmy a náhradové otázky dávala do souvislosti s obchodními vztahy obou

⁴ Blíže viz J. Kuklík, *Mýty a realita tzv. Benešových dekretů, Dekrety prezidenta republiky 1940–1945*. Praha 2002, s. 321 an.

⁵ Blíže viz přehledný záznam zmocněnce vlády pro otázky náhradových jednání Niederleho vyhotovený pro prezidenta republiky E. Beneše ze dne 1. listopadu 1947, Archiv Ústavu TGM (dále jen AÚTGM), Benešův archiv (BA), poválečné období, Hospodářství, karton č. 37. Viz též Národní archiv Praha (dále jen NA), fond Ministerstvo financí (MF), Náhradové dohody, Texty náhradových dohod, kart. č. 136.

⁶ Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky (dále jen AMZV), III. odbor Švýcarsko, karton Finanční věci, kulturní věci, majetek, elaborát ze dne 14. ledna 1947, čj. 9149/IV-8/47, referent Úřadu předsednictva vlády dr. Lusk.

⁷ Dohody měly různou podobu a ne vždy se jednalo o úplné vyřešení všech sporných majetkoprávních otázek. S Belgií byla uzavřena dohoda formou výměny dopisů z 19. 3. 1947 mezi zmocněnci obou vlád, se Švédskem byly vyměněny dopisy mezi čs. velvyslancem dr. E. Táborským a švédským zplnomocněným ministrem Oestenem Undénem z 15. a 18. 3. 1947. S Itálií byla podepsána 2. 7. 1947 v Praze zvláštní náhradová dohoda a s Nizozemskem byly dne 6. 5. 1947 vyměněny diplomatické nóty. AÚTGM, BA, poválečné období, Hospodářství, karton č. 37 a NA Praha, MF-T, Náhradové dohody, Texty náhradových dohod, kart. č. 136.

států a možností poskytnout československému průmyslu některé licence a patenty.⁸

Do roku 1948 však v zásadě Československo preferovalo, že bude nejprve rozhodovat o přijatelnosti nároku na náhradu v každém jednotlivém případě podle podmínek příslušných dekretů prezidenta republiky. S vládami jednotlivých států měly být v zásadě dohodnuty jen obecné podmínky pro definice subjektů, u kterých se měla náhrada poskytovat, způsob její výplaty a stanovení procedury rozhodování sporných případů, kdy nedošlo v individuálním případě k dohodě o výši náhrady. Československo tak nebylo až do komunistického převratu ochotno přistoupit na sjednání částky globální náhrady. Československá vláda navíc neuvažovala zpočátku o náhradách poskytovaných ve volně směnitelných měnách, ale navrhovala vydání zvláštních obligací.

Převzetí moci komunistickou stranou v únoru 1948 znamenalo pro vývoj náhradových jednání jako celek zásadní předěl. Nový komunistický režim přistoupil k další vlně znárodnění a vyvlastňování, jež probíhající jednání a jejich výsledky ještě více zkomplikovala. Postupy a iniciativy československé diplomacie vůči jednotlivým státům v náhradových jednáních se i z tohoto důvodu od sebe napříště výrazně odlišovaly a promítal se do nich zejména stav zahraničněpolitických a ekonomických vztahů sovětského bloku s „kapitalistickým světem“. Na druhé straně československý komunistický režim již výrazně preferoval sjednání náhradových dohod s globální sumou náhrady a vždy spojoval platby náhrad s přebytky či alespoň navýšením československého vývozu do dotčených zemí.

Z výše naznačeného obecného rámce vlastně od počátku vybočovaly československo-britské ekonomické, obchodní, finanční a s nimi související politické vztahy, i když i ony byly zásadně ovlivněny zejména československo-americkými a o něco méně i československo-švýcarskými, československo-nizozemskými a československo-francouzskými náhradovými rozhovory a dohodami. Řešení tzv. náhradových otázek ve vztahu k Velké Británii se však od jednání s ostatními státy z mnoha důvodů odlišovalo. Jednání souvisela na rozdíl od některých jiných států nejen s majetkovými

⁸ Blíže viz J. Kuklík, D. Jančík, E. Kubů, J. Novotný, J. Šouša, „*Spící konta*“ ve švýcarských bankách za znárodněný švýcarský majetek v Československu? Československo-švýcarská jednání o tzv. náhradových otázkách 1945–1967. In: Studie k Moderním dějinám. Sborník prací k 70. narozeninám Vlastislava Laciny. Historický ústav AV ČR, Praha 2002, s. 445–462. Dohody byly publikovány jako příloha k Věstníku Ministerstva financí č. 34/1948.

mi konfiskacemi a znárodněním uskutečněnými po roce 1945 a 1948, ale i s otázkami spojenými s britskou půjčkou pomnichovskému Česko-Slovensku, s působením československého prozatímního státního zřízení za druhé světové války na britském území a s problematikou pohnutých osudů československého měnového zlata. Do diplomatických a expertních jednání o majetkoprávních otázkách se totiž promítla vzájemná historie vztahů Československa a Velké Británie od Mnichova přes druhou světovou válku, krátké poválečné období omezeně demokratického systému až po jednotlivé fáze války studené. Z tohoto důvodu považuji vyličení československo-britských náhradových jednání za podnětné nejen pro úzkou skupinu právních, finančních či ekonomických specialistů, ale i pro nepoměrně širší spektrum zájemců o československo-britské vztahy. Dalším důvodem pro sepsání této monograficky pojaté studie je i fakt, že se jedná o téma, které sice v poslední době přitáhlo pozornost jak laické⁹, tak i odborné veřejnosti, avšak které nebylo dosud popsáno v celém rozsahu a ve většině svých souvislostí.¹⁰ Předchozí historiografická produkce (pokud se tak vůbec dá nazvat) je do roku 1989 povětšinou ignorovala

⁹ Viz zejména knihu S. Motla, *Kam zmizel zlatý poklad republiky*. Praha 2003. Problematikou se zabývalo i několik pořadů televize Nova v cyklu Na vlastní oči a pořad ČT 2 vysílaný dne 26. března 2000 pod názvem Zlatý poklad RČS. Společným jmenovatelem těchto pořadů byla snaha zaujmout nějakou senzaci či dosud nezpracovaným tématem. Většinou též poněkud zkratkovitě pracovaly s „emocionální“ stránkou věci, například vyličením záležitosti jako navracení československého měnového zlata, které vzniklo národní sbírkou za první republiky, výměnou za platbu mezivládních dluhů vzniklých po Mnichovu a po druhé světové válce.

¹⁰ Většinou se zatím jednalo o zájem o osud československého zlata. První práci na toto téma představuje studie E. Tábořského, *The Czechoslovak Cause*. Londýn 1944, s. 60–61. K novějším zpracováním viz zejména V. Smetana, *Británie a československé zlato. „Case study“ britského appeasementu? Soudobé dějiny* č. 4, 2001, s. 621 an.; M. Brown, *Czech Republic. The Gold Chase: Zlatý poklad RČS*. Central Europe Review, roč. 2, č. 11, 20. 3. 2000. E. Kubů, *Czechoslovak gold reserves and their surrender to Nazi Germany*. In: *Nazi gold, The London Conference 2–4 December 1997*. Londýn 1998, s. 245–248. Otázku zablokovaných československých majetkových aktiv ve Velké Británii v letech 1939–1940 velmi podrobně rozebral V. Smetana, *Nevyřízené účty. Problém československých aktiv v britských bankách a snahy britské administrativy o jeho řešení po 15. březnu 1939*. Český časopis historický, č. 3, 2004, s. 521 an. Nejnověji svá zjištění shrnul v doktorské disertační práci *In the shadow of Munich, British Policy towards Czechoslovakia from 1938 to 1942*, Praha, FSV UK, 2005. Poválečnými československo-britskými vztahy se především v souvislosti se znárodněním a jednáními o poskytnutí adekvátní náhrady zabýval P. Prokš, *Československo a Západ 1945–1948*. Praha 2001, a to na základě svých předchozích několika studií. Zvláštní kapitolu navracení československého měnového zlata poté věnoval i tehdejší československý ministr zahraničních věcí Bohuslav Chňoupek ve svých v mnoha ohledech zajímavých pamětech. B. Chňoupek, *Memoáre in claris*. Bratislava 1998.

zcela.¹¹ Zvolené téma považuji za výzvu, i když jsem si zároveň vědom limitů, které na badatele čekají zejména při nedostupnosti některých dokumentů o událostech, jež se odehrály přece jen ještě v nepříliš vzdálené, a proto stále živé minulosti.¹² Problematika náhradových jednání s Velkou Británií je navíc komplikována i její souvislostí s restitučním zákonodárstvím Československa a České republiky po roce 1989 a s projednáváním několika souvisejících případů nejen příslušnými správními úřady, ale i soudy všech stupňů a také Ústavním soudem ČR.

¹¹ Viz například rozsáhlou prorežimní práci V. Lhoty, *Znárodnění v Československu*. Praha 1987. Je až zarážející, že tato práce, která si klade za cíl být ucelenou monografií o otázce znárodnění, věnuje problematice náhrad ve vztahu k Velké Británii jen jednu poznámku. Činí tak navíc s věcnou chybou, když sjednání náhradové dohody datuje do roku 1950 a jednání z roku 1982 odobývá jen v poznámkovém aparátu, a to ještě s náležitým ideologickým zabarvením. Tamtéž, s. 302.

¹² Mám na mysli především problémy, které vyplývají z uzavřenosti některých archivních dokumentů ze 70. a 80. let minulého století, ale například i fakt, že dokonce již známé a zveřejněné dokumenty formálně podléhají v některých archivech režimu utajení. Nejedná se jen o materiály u nás, ale například dokumenty britské Foreign Claims Commission vzniklé z činnosti této instituce a týkající se individuálních nároků od roku 1950 budou v úplnosti otevřeny v The National Archives v Kew u Londýna teprve za 75 let. (Viz zejména fond FO 1004.)

KAPITOLA I.
MNICHOVSKÁ PREHISTORIE
POVÁLEČNÝCH ČESKOSLOVENSKO-BRITSKÝCH
MAJETKOPRÁVNÍCH JEDNÁNÍ –
POMNICHOVSKÁ PŮJČKA

První zvláštností československo-britských poválečných majetkoprávních, zejména tzv. náhradových jednání je jejich návaznost na nevyřešené československo-britské majetkoprávní a finanční otázky, které vznikly v době po přijetí Mnichovské dohody v září 1938 a během druhé světové války. Především Velká Británie totiž hodlala i v poválečném období zahrnout do nevyporádaných československých závazků osud tzv. pomnichovské půjčky, otázku v Británii zablokovaných československých majetkových aktiv a úvěrů poskytnutých prozatímnímu státnímu zřízení na civilní a vojenské účely v době druhé světové války.

Podívejme se nejprve na problematiku tzv. „pomnichovské půjčky“. Tato otázka velmi úzce souvisí nejen s britskou, ale i francouzskou diplomacií ve vztahu k Československu za mnichovské krize a zejména po jejím pro československý stát tragickém „mnichovském řešení“. Francie a Velká Británie se totiž bezprostředně po přijetí Mnichovské dohody z 30. září 1938 snažily nabídkou finanční pomoci alespoň částečně „osladit“ velmi hořkou pilulku, kterou československý stát a jeho vrcholné představitele doslova přinutily spolknout.¹³ Avšak ani v této otázce se nejednalo o žádné příliš vstřícné gesto. Obě velmoci totiž neměly na mysli jen řešení tíživé finanční, hospodářské a sociální situace pomnichovské Česko-Slovenské republiky či splnění nějakého svého morálně politického závazku, ale v první řadě je trápil zejména narůstající problém uprchlíků z odstoupených území Československa.¹⁴ Ti logicky po Mnichovu nehodlali v Česko-Slovensku zůstat a jejich kroky nejčastěji směřovaly na Západ. Mezi další priority

¹³ O „osazení hořké pilulky“ finanční pomoci výměnou za splnění britských požadavků ostatně psal v telegramu pro Ashton-Gwatkina již 20. září 1938 člen Runcimanovy mise Robert J. Stopford na základě rozhovoru, který vedl o ekonomických těžkostech Národní banky čsl. způsobených československou krizí s jejím ředitelem ing. J. Malíkem. Úředníci Treasury v rukopisných poznámkách k Stopfordově zprávě uváděli též předpokládanou sumu 5–7 milionů liber pro bezprostřední stabilizaci československé finanční situace. The National Archives, Londýn (dříve Public Record Office – proto dále jen PRO Londýn), PRO Londýn, Treasury (dále jen T), 160/868.

¹⁴ K této souvislosti viz T. Procházka, *The Second Republic: The Disintegration of Post-Munich Czechoslovakia (October 1938–March 1939)*. New York 1981, s. 53–54.

britské a francouzské politiky vůči pomnichovskému Česko-Slovensku bylo zařazeno i vyřešení finančních a ekonomických problémů a zejména otázek dopravy a komunikací přetržených podobou a rozsahem odtržených území.

Československá vláda se snažila urychleně využít relativně příznivé situace v britské vládě po přijetí Mnichovské dohody a o žádosti o poskytnutí půjčky jednala na návrh ministerstva financí 3. října 1938.¹⁵ Na základě rozhodnutí ministerské rady připravilo ministerstvo zahraničních věcí notu, ve které československá strana oficiálně požádala britskou vládu o půjčku ve výši 30 milionů liber garantovanou britskou vládou. Žádost o podporu však předal britskému ministerstvu zahraničních věcí Jan Masaryk dokonce 1. října, neboť dostal již předtím instrukce od prezidenta Beneše.¹⁶ Masaryk upozorňoval na problém uprchlíků, jejichž počet odhadoval na téměř jeden milion, a na velké finanční, sociální, ekonomické či dopravní komplikace způsobené v příčinné souvislosti s přijetím Mnichovské dohody. Problémy byly v Masarykem předané notě navíc označeny za „extrémně urgentní“.¹⁷ Československá vláda odhadovala, že v dalších dvou letech bude na hospodářskou rekonstrukci státu potřebovat asi 20 miliard korun, v průběhu dalších pěti let pak celkem cca 40 miliard.¹⁸

Britská vláda přijala zásadní rámcové rozhodnutí o půjčce pomnichovskému Česko-Slovensku již 3. října 1938,¹⁹ a tuto skutečnost sdělil britský ministerský předseda Neville Chamberlain Dolní sněmovně britského parlamentu. Dokonce v této souvislosti použil přísloví: „Kdo rychle dává, dvakrát dává.“ V průběhu diskuze se nejčastěji hovořilo o záloze 10 milionů liber, která měla být poskytnuta Národní bance československé s tím,

¹⁵ I. Malá (ed.), *Z protokolů schůzí 18. československé vlády (1. Syrového)*, 23. září–4. října 1938. Vybrané pasáže. Edice dokumentů ze Státního ústředního archivu v Praze, 1989, dok. č. 13.

¹⁶ K tomu viz J. Dejmek (ed.), *Dokumenty československé zahraniční politiky v roce 1938*, díl 2. Praha 2001, dok. č. 800.

¹⁷ PRO Londýn, T 160/868. Viz též T. Procházka, *The Second Republic: The Disintegration of Post-Munich Czechoslovakia*, c. d., s. 54.

¹⁸ I. Malá (ed.), *Z protokolů schůzí 18. československé vlády (1. Syrového)*, 23. září–4. října 1938, c. d., dok. č. 13. Požadavek finanční pomoci však již obsahovala telegrafická zpráva ministra zahraničních věcí K. Krofty vyslanectvím ve Velké Británii a Francii z 2. 10. 1938. J. Dejmek (ed.), *Dokumenty československé zahraniční politiky v roce 1938*, díl 2, c. d., dok. č. 806. Čs. vyslanec ve Francii Osuský však již byl prostřednictvím Masaryka informován o žádosti o finanční pomoc, kterou Masaryk na základě Benešových instrukcí předal britské vládě. Viz též J. Dejmek (ed.), *Dokumenty československé zahraniční politiky v roce 1938*, díl 2, c. d., dok. č. 804. Ve Francii mělo být požádáno o 5 miliard korun pomoci a 5 miliard ve formě půjčky. To vyvolalo u Osuského dotaz, zda se řídit pokyny prezidenta, nebo vyčkat na pokyn vlády. Tamtéž, dok. č. 810.

¹⁹ Viz též nepublikovanou doktorskou disertační práci V. Smetany, *In the Shadow of Munich*, c. d., s. 81.

že další navýšení této sumy bylo považováno „za možné“. ²⁰ Britský ministerský předseda si jen ponechal pootevřená zadní vrátka, když hovořil o nutnosti „expertního posouzení“ československých potřeb a o přípravě zvláštního zákona, který měl být o této otázce předložen do jednoho měsíce britskému parlamentu. Na britském ministerstvu financí – Treasury – byly ostatně již v tomto okamžiku činěny konkrétní přípravy na jeho vydání. V této souvislosti se v jednom z návrhů zákona objevila i navýšená suma 15 milionů liber, kterou mohlo z tzv. konsolidačního fondu ve prospěch pomoci Česko-Slovensku uvolnit britské ministerstvo financí. ²¹

V průběhu října 1938 byly zahájeny konkrétní kroky k poskytnutí britské finanční pomoci pomnichovskému Česko-Slovensku. Velká Británie pro tento účel poskytla ještě v průběhu října jako zálohu částku 10 milionů liber. Vyplacení zálohy bylo dohodnuto nejprve mezi britským ministerstvem financí a Bank of England, a to výměnou dopisů datovaných 3. října 1938. ²² Bank of England souhlasila, že částku 10 milionů liber vyplatí na účet Národní banky čsl. pro československou vládu na krytí jejích nákladů spojených s ekonomickou rekonstrukcí. Bank of England též vzala na vědomí, že britská vláda se zavázala předložit britskému parlamentu v listopadu 1938 návrh zákona, který by poskytnuté záloze vytvořil odpovídající právní rámec, respektive by umožnil, aby Treasury částku 10 milionů liber a úroky z ní Bank of England splatilo z veřejných prostředků. O poskytnutí zálohy 10 milionů liber byla již 3. října 1938 informována i francouzská vláda, a to prostřednictvím britského velvyslance v Paříži sira Erica Phippse. Britská vláda předpokládala, že s francouzskou stranou bude celou záležitost i nadále konzultovat. Hlavně však měla za to, že se na poskytnutí finanční pomoci pomnichovskému Česko-Slovensku musí Francouzi významným způsobem podílet. ²³

Otázkou, kterou se od počátku října zabývali jak úředníci Treasury, tak i britského ministerstva zahraničních věcí – Foreign Office, byl rozsah československých požadavků a podoba a podmínky československo-britské

²⁰ PRO Londýn, T 160/868. Dne 3. 10. 1938 byla totiž poslancům Dolní sněmovny tlumočena i výše zmíněná žádost čs. vlády o půjčku garantovanou britskou vládou ve výši 30 milionů liber. Viz též V. Smetana, *Británie a československé zlato*, c. d., s. 627, pozn. č. 40.

²¹ Viz seznam kroků k přijetí takového zákona vyhotovený Treasury dne 3. 10. 1938. PRO Londýn, T 160/868. Předpokládalo se, že Treasury bude získávat prostředky pro pomoc Československu především na základě War Loan Act (zákona o válečné půjčce) z roku 1919 a některých dalších zákonů zmocňujících Treasury k mimořádným finančním operacím.

²² Tamtéž.

²³ Viz telegram Foreign Office siru E. Phippsovi ze 3. 10. 1938. Tamtéž.

dohody o poskytnutí garantované půjčky, respektive účelů, pro něž může být výše zmíněná záloha 10 milionů liber využita.²⁴ Úředník Treasury S. D. Waley proto již 4. října navrhoval, aby byla do Londýna k finančnímu jednání pozvána československá delegace. Za důvěryhodného představitele československých finančních kruhů totiž nebyl paradoxně považován představitel Národní banky čsl. ing. Malík, který v té době v Londýně pobýval a prostřednictvím podnikatele Weiningeru se snažil vejít ve styk s Treasury a vystupovat jako povoláná osoba.²⁵ Hlavní ekonomický poradce Foreign Office sir Frederick Leith-Ross proto v rozhovoru s československým obchodním atašé V. Jansou 5. října 1938 požádal o vyslání oficiální československé delegace do Londýna. Československá strana měla zodpovědět celou řadu otázek týkajících se československé finanční a ekonomické situace a konkretizovat československé požadavky vůči Velké Británii.²⁶

Britský ministerský předseda Chamberlain se na základě návrhu Horace Wilsona rozhodl pro otázky finanční pomoci pomnichovskému Česko-Slovensku vytvořit malý pracovní výbor vedený právě sirem Frederickem Leith-Rossem. Jeho členy měli být za Treasury S. D. Waley a F. N. Tribe a za Foreign Office sir William Strang.²⁷ Předpokládalo se, že výbor bude využívat poznatky o situaci v Československu nabyté členy delegace lorda Runcimana Ashtonem Gwatkinem a Robertem Stopfordem, kteří byli vyzváni ke konzultacím. Výbor měl předložit britské vládě návrh, jak v záležitosti finanční pomoci Československu dále postupovat. Dne 5. října se proto sešel W. Strang se sirem Frederickem Leith-Rossem a S. D. Waleym a konzultovali především otázku účelu Británií poskytnutých prostředků. Do popředí se na britské straně dostávala spíše než pomoc ekonomické rekonstrukci pomnichovského Česko-Slovenska otázka uprchlíků, i když řada britských politiků, diplomatů

²⁴ Nebylo též rozhodnuto, jaká část této částky bude Česko-Slovensku darována, respektive jestli se vůbec bude jednat o dar, nebo o půjčku. Viz memorandum vypracované dne 5. 10. 1938 S. D. Waleym a nazvané Financial Assistance to Czechoslovakia (Finanční pomoc Československu). V tomto dokumentu se navrhovalo využít 1 milionu liber jako daru na urgentní potřeby uprchlíků, 4 miliony liber měly být použity jako britská půjčka na rekonstrukci a 5 milionů liber mělo být použito jako základ fondu pro podporu emigrace z Československa. Kromě toho měla být Británií garantována v listopadu či prosinci 1938 další půjčka Československu, a to ve výši 9 milionů liber. Tamtéž. Dne 12. 10. 1938 při přípravě britské strany na jednání s československou delegací se v bodech již hovořilo o možnosti garantované půjčky až do výše 15 milionů. Tamtéž.

²⁵ Tamtéž.

²⁶ Záznam o rozhovoru Fredericka Leith-Rosse s V. Jansou z 5. 10. 1938. Tamtéž.

²⁷ Návrh Horace Wilsona z 4. 10. 1938. Tamtéž.

a úředníků oprávněnost československých požadavků finanční a ekonomické stabilizace pomnichovské ekonomiky uznávala.

Britská pozice před jednáním s československou delegací byla vyjasněna na schůzce, kterou sir Frederick Leith-Ross za účasti výkonného ředitele Bank of England Otto Niemeyera svolal na 7. října 1938.²⁸ Účastníci jednání konstatovali, že určitá část prostředků (podle návrhu Leith-Rosse cca 5 milionů liber) by mohla být československou vládou využita na odstranění nejpálčivějších ekonomických obtíží. Sir Frederick Leith-Ross navíc zdůraznil, že Velká Británie by v tomto případě nemusela nijak zvlášť rigidně kontrolovat jejich využití. Zbylá část prostředků (znovu cca 5 milionů liber) měla být využita pro potřeby uprchlíků, i když představitelé zainteresovaných britských resortů se domnívali, že první odhadované československé údaje o počtu uprchlíků jsou značně nadnesené. Poukazovali i na možnost využití prostředků například z Lord Mayor's Fund for Czech Refugees, tj. z prostředků fondu primátora města Londýna pro uprchlíky z Česko-Slovenska.²⁹ Pro německé sociální demokraty z ČSR vedené Wenzelem Jaksem navrhovali diplomaté Foreign Office vyjednání emigrace do některých britských dominií. Co se týče garantované půjčky, Frederick Leith-Ross se vyslovil pro to, aby francouzská účast na půjčce byla stejná jako britská, a za nejlepší řešení pokládal společnou garanci britské a francouzské vlády.

Vzhledem k tomu, že dne 8. října 1938 informoval z Paříže sir Eric Phipps, že s urychlenou finanční pomocí pomnichovskému Česko-Slovensku souhlasí i francouzská vláda³⁰ (i když britská strana měla neoficiální informace, že tak nečiní s velkým nadšením), vlastnímu meritornímu britsko-československému jednání již nic nebránilo. Československou delegaci vyslanou za tímto účelem do Londýna tvořil dr. Vilém Pospíšil, ředitel Pražské městské spořitelny a poradce Národní banky čsl. a ministerstva financí pro mezinárodní záležitosti, a to jako zvláštní a zplnomocněný vyslanec. Dalšími členy delegace byli dr. Peroutka a ing. Malík z Národní banky čsl., dr. Rossi z ministerstva financí, V. Jansa z československého vyslanectví v Londýně a jako experti i zástupci Škodových závodů, Živnostenské banky a Vít-

²⁸ Záznam o jednání britského výboru pro otázku finanční pomoci Česko-Slovensku pod vedením sira Fredericka Leith-Rosse ze 7. 10. 1938. Tamtéž.

²⁹ Fond vznikl z iniciativy sira Harryho Twyforda již 5. 10. 1938. Do počátku roku 1939 shromáždil účtyhodných 357 000 liber. K jeho vzniku a činnosti viz zejména zprávu, kterou zaslal primátor Londýna lordu Halifaxovi 11. 1. 1939 a závěrečnou zprávu fondu za rok 1939, PRO Londýn, FO 371, 24087, W 977 a W 11591. Viz též PRO Londýn, FO 371, 24101 a HO 294-216.

³⁰ PRO Londýn, T 160/868.

kovického horního a hutního těžířstva (dále jen Vítkovic). Podle poznámek sira Fredericka Leith-Rosse, zhotovených ještě před jednáním, bylo hlavním britským cílem zjistit, jaké jsou „bezprostřední“ potřeby Česko-Slovenska na rozdíl od potřeb pro „budoucí“, dlouhodobou rekonstrukci. Očekávalo se, že československá delegace bude chtít najednou vy-užít celou slíbenou zálohu 10 milionů liber. Britská strana však chtěla přesně vědět, jaké bude její účelové určení. Poprvé se objevily i požadavky československé garance, že podpory emigrantům budou z britských prostředků vypláceny bez rozdílu rasy, náboženského vyznání či politické příslušnosti, i obavy, zda finanční pomoc pomnichovskému Česko-Slovensku nebude ve skutečnosti finanční pomocí ve prospěch Německa.³¹ Oficiální jednání se uskutečnilo 15. října 1938, avšak sir Frederick Leith-Ross se již o pět dní dříve sešel s dr. Pospíšilem neoficiálně.³² Britská strana se tak již předem dozvěděla, že Česko-Slovensko se hodlá obrátit se žádostí o finanční pomoc nejen na Velkou Británii, ale zvláštním memorandem i na Francii.³³ Pospíšil též naznačil, že československé požadavky budou vyšší, než zatím projednávaných 10 milionů liber, a to včetně částečné náhrady za ztracené pohraniční opevnění. Pospíšil též vyjádřil souhlas s tím, že finanční prostředky od Velké Británie budou kromě ekonomické rekonstrukce (zejména na opětné vybudování komunikací) využity i pro podporu uprchlíků. Vyjádřil též připravenost podřídit se v této záležitosti britské kontrole. Diskutovalo se i o problému osmiprocentní československé půjčky z roku 1922 a britská strana chtěla na Pospíšilovi ujištění, že její proplácení bude řádně pokračovat.³⁴ Oficiální československé vyjádření mělo mít podobu memoranda

³¹ Tamtéž. To podpořil i telegram britského velvyslance v Berlíně N. Hendersona ze 13. 10. 1938, který potvrdil, že německé politické a ekonomické kruhy nejenže nemají nic proti poskytnutí finanční podpory pomnichovskému Česko-Slovensku, ale naopak takový krok považují pro sebe za výhodný vzhledem k nové orientaci československé ekonomiky na Německo.

³² Tamtéž.

³³ Toto memorandum bylo skutečně v Paříži předáno dne 15. 10. 1938. Viz T. Procházka, *The Second Republic: The Disintegration of Post-Munich Czechoslovakia*, c. d., s. 54.

³⁴ Půjčka byla uzavřena 1. 4. 1922 ve výši 50 milionů USD nebo 10 milionů liber na dobu 30 let. Byla vydána ve dvou časově rozdílných sériích a vyložena současně k upisování na trzích v New Yorku, Londýně a Amsterdamu. Půjčka byla přímým závazkem československého státu a byla zajištěna tzv. hypotékou I. stupně, tj. hypotékou na příjmech z československých cel a čistého výnosu tabákového monopolu. V první sérii byly v Londýně vydány dluhopisy za 2,8 milionu liber a ve druhé za 1,85 milionu liber. Ke sjednání a splácení půjčky v meziválečném období viz A. Teichová, *Mezinárodní kapitál a Československo, 1918–1938*. Praha 1994, s. 238–243. Teichová zmiňuje i československá jednání s Baring Brothers v roce 1937 o její neprovedené konverzi. Viz též J. Pátek, *Postavení Československa na mezinárodním kapitálovém trhu v meziválečném období*

a dr. Pospíšil slíbil jeho brzké předání. Před oficiálním jednáním sir Frederick Leith-Ross informoval o výsledku jednání s Pospíšilem francouzské velvyslanectví. Naznačil Francouzům, že britská strana je připravena navýšit částku pro pomnichovské Česko-Slovensko za podmínky, že tak učiní i francouzská strana, a to ve stejné výši.³⁵ Dne 12. října 1938 dr. Pospíšil skutečně předložil britské straně návrh československého memoranda, které shrnovalo československý názor na velikost škod utrpěných v souvislosti s Mnichovskou dohodou. Skládalo se ze tří částí.³⁶ První část požadovala okamžitou pomoc, kterou pro téměř 800 000 uprchlíků československé úřady jen na prvních šest měsíců odhadovaly na 7,5 milionu liber. Druhá vypočítávala náklady na rekonstrukci, a to včetně škod na vojenském materiálu a československém opevnění. Třetí se týkala měnových a finančních problémů, které Československu přinesla Mnichovská dohoda. I když memorandum ponechávalo definitivní částku budoucímu jednání, Pospíšil s Leith-Rosse hovořil o odhadu ve výši 17–18 miliard korun. Zvláštní dopis poté britskou stranu informoval o potřebě investic do budování dopravní infrastruktury, zejména železničních tratí přerušovaných pomnichovskými hranicemi, s výhledem pro léta 1939–1941.³⁷ Britská ministerstva financí a zahraničních věcí byla vyzvána, aby se k československým návrhům vyjádřila.³⁸ Britská delegace o Pospíšilově memorandu jednala pod vedením sira Leith-Rosse dne 12. října.³⁹ Účastníci jednání se shodli na tom, že není nutné, aby slíbená částka 10 milionů liber byla poskytnuta najednou. Odmít-

1918–1938. In: Sborník prací k 70. narozeninám Vlastislava Laciny, Studie k moderním dějinám. Praha 2001, s. 214–215 a V. Průcha a kol., *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918–1989*, díl 1. Brno 2004, s. 198.

³⁵ PRO Londýn, T 160/868. Při této příležitosti se ukázaly těžkosti, které eventuální francouzská účast na hledání řešení finanční pomoci pomnichovskému Česko-Slovensku přinášela. Francouzští diplomaté F. Leith-Rossovi naznačovali, že francouzská účast na plánované půjčce bude zřejmě nižší než britská.

³⁶ Jednalo se o stejné memorandum, jaké bylo předloženo i francouzské straně, viz pozn. č. 31.

³⁷ Tamtéž. Na memorandu je poznámka, že se jednalo o důvěrný dokument předaný pro osobní informaci sira Fredericka Leith-Rosse s tím, že se ještě „může měnit“. První dva roky prací na nových železnicích si měly vyžádat více než 2,5 miliardy korun a práce měly být kompletně hotovy do 8 let s celkovými náklady převyšujícími 9,6 miliardy korun. U nových silnic se předpokládalo, že jejich jádro bude postaveno ve lhůtě 3 let s předpokládanými náklady 3,4 miliardy korun. Další náklady ve výši téměř 4 miliard korun se předpokládaly u vodních cest, v letecké dopravě, v oblasti pošty a telegrafu, elektrifikace a nových staveb.

³⁸ Tamtéž.

³⁹ Záznam o jednání britské delegace o finanční pomoci Česko-Slovensku z 12. 10. 1938. Tamtéž.

li též, aby byla její většina použita na stabilizaci československé měny, a podpořili spíše její využití pro pomoc uprchlíkům, popřípadě pro ekonomickou rekonstrukci. O výsledku jednání informoval Leith-Ross znovu neoficiálně Pospíšila, a ten proto mohl ve zvláštním dopisu datovaném 13. října 1938 na řadu britských protinávrhů reagovat.⁴⁰ Pospíšil sice přiznal, že bezprostřední potřeba finanční podpory nedosahuje celých 10 milionů liber, nicméně upozornil na velikost ekonomických a finančních problémů, které Mnichov způsobil a které bude nutné v blízké budoucnosti řešit. Pospíšil na závěr svého listu vyslovil obavu, že diskuze se začínají pohybovat v začarovaném kruhu a poskytnutí příliš malé částky britské pomoci může zabránit jejímu hlavnímu účelu. K dopisu bylo připojeno upravené memorandum specifikující účely, pro něž by měla být britská pomoc využita.

Bylo jasné, že všechny sporné otázky nebudou moci být na jednání, které proběhlo 15. října 1938 na Foreign Office, vyřešeny, a to i vzhledem k nevyjasněné účasti Francie.⁴¹ Obě delegace se dohodly, že zejména pro účely tiskového prohlášení postačí formulace, že Velká Británie bude předložené československé požadavky dále studovat. Proto se jednání soustředila na to, zda má být již odsouhlasená částka 10 milionů liber poskytnuta najednou, jak požadovala československá delegace, nebo ve dvou splátkách, jak navrhoval sir Frederick Leith-Ross. Dalším problémem byl britský požadavek, aby Národní banka československá vytvořila zvláštní účet pro československou vládu a nepřeváděla poskytnuté libry na dolary či za ně nenakupovala zlato. Británie však souhlasila s tím, aby tyto prostředky byly využívány na nákup surovin, jak o tom hovořilo jednak československé memorandum, jednak vedoucí československé delegace dr. Pospíšil. Velká část jednání byla znovu věnována problematice uprchlíků. Britská delegace zopakovala svoji podmínku, podle níž rozhodování o podpoře uprchlíků poskytované z britských prostředků nesmělo být předmětem národnostní, politické či rasové diskriminace. Upozornila československou delegaci na to, že postup československých orgánů v této otázce významně ovlivní rozhodování britského parlamentu o další pomoci Česko-Slovensku. Dr. Pospíšil za československou vládu britskou stranu v tomto směru ujistil, že žádná diskriminace nebude připuštěna.⁴² Z průběhu diskuze však bylo zřejmé, že obě

⁴⁰ Dopis dr. Pospíšila F. Leith-Rossovi ze 13. 10. 1938. Tamtéž.

⁴¹ Záznam o jednání z 15. 10. 1938. Tamtéž.

⁴² Závazek poté potvrdil po návratu do Prahy, když výsledky jednání projednal s předsedou vlády Srovým a výborem ekonomických ministrů. Viz Pospíšilův dopis Fredericku Leith-Rossovi ze 16. 10. 1938. Tamtéž.

strany čekají v otázce uprchlíků, zejména z řad Židů či sudetských Němců, ještě další obtížná jednání.⁴³ Československá delegace též využila příležitosti tohoto jednání, které bylo vedeno ve velmi věcné a vstřícné atmosféře a seznámila britské diplomaty a úředníky se skutečnými ekonomickými ztrátami a těžkostmi, které Mnichovská dohoda způsobila. Například na připravené velké mapě členové československé delegace názorně ukázali, jak Mnichov přerušil celou řadu klíčových dopravních spojení.⁴⁴ Stejně tak se probírala i témata veřejných prací, bytové výstavby a problémů zemědělské výroby.

Definitivně byla tato fáze jednání zakončena dopisem sira Fredericka Leith-Rosse dr. Pospíšilovi datovaným 15. října 1938⁴⁵ a krátkým shrnutím, které Leith-Ross 17. října 1938 předložil britskému ministerstvu financí.⁴⁶ Dopis hovořil jednak o nutnosti Národní banky čsl. o splátky požádat a žádost odůvodnit „bezprostředními“ finančními potřebami československého státu. Mezi účely, na něž měly prostředky směřovat, byla zmíněna nejen ekonomická rekonstrukce, ale i pomoc pro zlepšení podmínek uprchlíků z odstoupených území. Leith-Ross též zopakoval, že celá záležitost musí být ještě zakončena přijetím zvláštního britského zákona, a naznačil, že bude potřeba ještě dále jednat, tentokrát o konkrétním využití poskytovaných prostředků. V záznamu určeném pro britského ministra financí Leith-Ross zmínil i potvrzený závazek nediskriminování uprchlíků podle národnosti, politické či rasové příslušnosti, projednání problematiky československé osmiprocentní půjčky z roku 1922 a otázku, jaká část poskytnutých prostředků bude pokládána za britský dar na podporu další emigrace uprchlíků z Česko-Slovenska. Problémem tu totiž bylo určení, o jak velký počet osob se vlastně bude jednat.

⁴³ Tato otázka však vyvolala problémy i na britské straně. Sir Orme Sargent již 15. 10. 1938 odpoledne Leith-Rossovi napsal, že se doslechl, že v průběhu jednání se objevila „česká nechota“ financovat sudetoněmecké uprchlíky. Británie musela podle Sargenta trvat na tom, že československá vláda využije prostředky ze zálohy 10 milionů liber i pro sudetoněmecké uprchlíky. Teprve pokud by vyčerpala prostředky ze zálohy, mohla by britská strana uvažovat o jejich navýšení. V odpovědi ze 17. 10. se Frederick Leith-Ross československé delegace zastal a potvrdil, že závazky učiněné v jednání 15. 10. financování sudetoněmeckých uprchlíků nevylučují. Problémem bylo, co si mohla čs. strana do pomoci uprchlíkům všechno započítat a jak velká měla být celková finanční pomoc pro podporu emigrace z Česko-Slovenska. Tamtéž.

⁴⁴ Československá delegace britské straně předala celkem dvě mapy – jedna se týkala železničních tratí a druhá silniční dopravy. Mapy viz PRO Londýn, FO 926/20116 a 20117.

⁴⁵ Frederick Leith-Ross Pospíšilovi 15. 10. 1938. PRO Londýn, T 160/868.

⁴⁶ Záznam sira Fredericka Leith-Rosse pro britského ministra financí ze 17. 10. 1938. Tamtéž.

Národní bance čsl. byla tedy zmíněná záloha 10 milionů liber poskytnuta ve dvou splátkách po 5 milionech liber, a to k 31. říjnu 1938 a 29. listopadu téhož roku.⁴⁷ Jak jsme již uvedli, problémem, na který se soustředila další jednání, bylo sjednání konkrétních podmínek využití této „zálohy“. Zejména se objevila nutnost uzavřít příslušnou dohodu mezi vládami obou států, která by po získání parlamentního souhlasu umožnila britské vládě tuto částku splatit s úroky Bank of England a považovat ji tak za půjčku poskytnutou Česko-Slovensku britskou vládou. Problematickým se znovu jevil zejména účel využití poskytnutých finančních prostředků a samozřejmě i jejich konečná celková výše. Československá vláda i Frederick Leith-Ross odhadovali vzhledem k rozsahu ekonomických škod a problematice uprchlíků potřebnou částku minimálně na původně požadovaných 30 milionů liber.⁴⁸ Stejná částka byla též zmiňována v debatě v dolní komoře britského parlamentu i v britském tisku. Na britském ministerstvu financí se však objevily i analýzy svědčící o tom, že celkové náklady na vyrovnání se s po-mnichovskými ekonomickými, finančními a sociálními problémy včetně umoření vnitřního československého dluhu budou několikanásobně větší. Jedna z nich i na základě Pospíšilových rozhovorů se sirem Frederickem Leith-Rossem dokonce hovořila o částce 116 milionů liber. To však neznamenal, že vláda Velká Británie byla připravena tuto sumu pomnichovskému Česko-Slovensku poskytnout či mu její získání garantovat.⁴⁹

Již jsme zmínili výše, že příslušné britské úřady od samého počátku konzultovaly otázku půjčky a s ní související politické, ekonomické a finanční otázky s francouzskou stranou. Sir Frederick Leith-Ross proto po skončení československo-britských jednání informoval 17. října 1938 o jejich výsledku francouzské ministerstvo financí prostřednictvím britského velvyslanectví v Paříži.⁵⁰ Francie měla zejména poskytnout pomnichovskému Česko-Slovensku dar na řešení problematiky uprchlíků ve stejné výši jako Velká Británie a za splnění stejných závazků ze strany Česko-Slovenska. Ve fran-

⁴⁷ Příslušné dopisy vyměněné mezi Bank of England a Treasury, tamtéž. Viz též Memorandum britského ministra financí pro britský kabinet o československo-britských finančních jednáních z 27. 1. 1939. PRO Londýn, FO 371, 22894, C 1289.

⁴⁸ Leith-Ross Ernestu Rowe-Duttonovi do Paříže 6. října 1938. PRO Londýn, T 160/868. Leith-Ross zdůraznil, že je nutné, aby se na této částce adekvátně podílela francouzská strana.

⁴⁹ Tamtéž. Dokument nazvaný Financial Assistance to Czechoslovakia. V tomto dokumentu však bylo jasně řečeno, že celková částka poskytnutá Velkou Británií a Francií maximálně dosáhne 30 milionů liber.

⁵⁰ Tamtéž. F. Leith-Ross britskému velvyslanectví ve Francii 17. 10. 1938.

couzském případě se však mělo jednat o převzetí obsluhy československé garantované půjčky upsané ve Francii roku 1937.⁵¹ Spolu s Velkou Británií se i Francie měla podílet na poskytnutí garantované půjčky na rekonstrukci československé ekonomiky zasažené mnichovským rozhodnutím. O takovémto podílu jednal již 18. října 1938 diplomat britské ambasády v Paříži Rowe-Dutton s Couve de Mourvillem z francouzského ministerstva financí. Francouzi však s ohledem na dosud nevyjasněný československo-německý poměr konkretizaci svých závazků odmítli.⁵² Britská ambasáda v Paříži proto jednak navrhovala projednání těchto otázek na setkání britsko-francouzské delegace v Londýně a jednak hodlala s francouzskou stranou dohodnout i jinou formu pomoci, například dodávkami surovin pro výstavbu železnic.

Cesta k uzavření dohod o britsko-francouzských závazcích o pomoci pomnichovskému Česko-Slovensku tedy rozhodně nebyla ani po prvním kole jednání jednoduchá. Nejprve bylo nutné dohodnout výše zmíněný britsko-francouzský postup. Byla to zejména Velká Británie, kdo se snažil tento proces urychlit. Britský ministr financí v této souvislosti poněkud optimisticky hovořil o nutnosti dosáhnout dohody s Francií do konce října. Důvodem byl i fakt, že na polovinu listopadu 1938 britské ministerstvo financí stále plánovalo předložení příslušného zákona o finanční pomoci Česko-Slovensku britskému parlamentu (ke konci října měl zákon již formu oficiálního tištěného návrhu jako tzv. Czechoslovakia – Financial Assistance Act – zákon o finanční pomoci Česko-Slovensku). Bohužel pro Česko-Slovensko, kterému i ve formě druhé republiky bylo vyměřeno jen několik měsíců, se tento záměr britského ministerstva financí nepodařilo rychle naplnit.

Britská diplomacie se především snažila zajistit splnění bodů dohodnutých 15. října 1938 s československou delegací v Londýně. V telegramu, který byl zaslán 20. října 1938 britskému vyslanectví v Praze,⁵³ se navrhovalo zřídit při britském vyslanectví úřad zvláštního zmocněnce, který by na plnění

⁵¹ K jejímu sjednání viz J. Pátek, *Postavení Československa na mezinárodním kapitálovém trhu v meziválečném období 1918–1938*, c. d., s. 217–218.

⁵² Zpráva Rowe-Duttona pro Leith-Rosse z 18. 10. 1938. PRO Londýn, T 160/868. Viz též T. Procházka, *The Second Republic: The Disintegration of Post-Munich Czechoslovakia*, c. d., s. 54, kde uvádí, že čs. vyslanec v Paříži Š. Osuský se již 18. října 1938 dozvěděl, že ve Francii převládá přesvědčení, že se Česko-Slovensko „nevyhnutelně stane německým protektórátem“, což snižovalo ochotu francouzské strany se v Česko-Slovensku finančně vázat.

⁵³ Foreign Office Newtonovi 20. 10. 1938. Tamtéž.

československo-britských finančních ujednání dohlížel na místě. Foreign Office spolu s Treasury navrhovaly pro tento úřad Roberta Jemmetta Stopforda.⁵⁴ Co se týče sudetoněmecké emigrace, bylo britské vyslanectví v Praze upozorněno na fakt, že britské úřady mohou zařídit přijetí jen malého počtu emigrantů v dominiích a že prostředky na jejich eventuální podporu na britských ostrovech budou muset pocházet ze soukromých zdrojů.

To, že se postup navržený britským ministerstvem financí nepodařilo naplnit, způsobil na jedné straně francouzský postoj a na straně druhé jisté právní nejasnosti ve vztahu mezi Treasury a Bank of England ohledně splacení Česko-Slovensku již poskytnuté zálohy 10 milionů liber.⁵⁵ Francouzská strana nejprve několikrát odložila odpověď na britské návrhy finanční pomoci Česko-Slovensku (například s výmluvou, že se ministři věnovali konferenci vládní radikální strany)⁵⁶ a poté sama britská vláda 2. listopadu 1938 odložila projednání návrhu příslušného zákona o finanční pomoci Česko-Slovensku do vyřešení právních problémů mezi Treasury a Bank of England.⁵⁷ Hlavním důvodem odkladu však byl spíše francouzský postoj, který spočíval v tvrzení, že francouzská vláda musí vyčkat, jak se vyvine československo-německý vztah a zda se Česko-Slovensko nestane německým satelitem.⁵⁸

Francouzský příspěvek na řešení finančních a hospodářských těžkostí pomnichovského Česko-Slovenska byl konkretizován v rozhovoru úřed-

⁵⁴ K jeho činnosti v této funkci viz též nejnověji H. Velecká, *Britská pomoc uprchlíkům z Československa v roce 1939*. Soudobé dějiny č. 4/2001, s. 662 an. Osobnost Roberta Jemmetta Stopforda je českému čtenáři známa i díky edici jeho pamětí, která byla vydána A. Chalupou, *Pražský rok Roberta J. Stopforda (Vzpomínky na léta 1938–39)*. In: Sborník Národního muzea v Praze, řada A, svazek XLII., č. 2, s. 73 an. K pozadí jeho jmenování podporovanému i finančníkem Weiningerem viz tamtéž, s. 108. Stopford sám s přijetím této funkce váhal.

⁵⁵ Viz výměnu několika dopisů mezi Treasury a Bank of England z 26. a 27. 10. 2., 3., 7. a 8. 11. 1938. PRO Londýn, T 160/868. Problémem též bylo, že Bank of England prostředky poskytla Národní bance čsl. na účet vedený pro československou vládu a pouhé přijetí zákona britským parlamentem neřešilo otázku československých závazků a jejich splacení. Dokud nebyl problém vyřešen, nemohl být návrh zákona předložen parlamentu. Vzhledem k francouzskému postoji však Treasury informovalo Bank of England 8. 11. 1938, že na odstranění právních problémů „bude nyní dostatek času“.

⁵⁶ Viz zprávu britské ambasády z 27. 10. 1939 pro Leith-Rosse. Tamtéž.

⁵⁷ Záznam o jednání kabinetu z 2. 11. 1938. Tamtéž.

⁵⁸ Ostatně 3. 11. 1938 francouzský ministr zahraničních věcí Bonnet řekl čs. vyslanci Osuskému, že Francie je připravena poskytnout finanční pomoc „neutrálnímu Česko-Slovensku“ a ne státu, který se tak viditelně úzce váže na Německo. T. Procházka, *The Second Republic: The Disintegration of Post-Munich Czechoslovakia*, c. d., s. 55.

níka francouzského ministerstva financí Guindyho, který se 10. listopadu 1938 telefonicky spojil se svým britským protějškem S. D. Waleym.⁵⁹ Podle Guindyho byla Francie sice nadále připravena se na finanční pomoci Česko-Slovensku podílet, avšak nikoli ve stejné výši jako Velká Británie. Francie chtěla převzít službu Francií garantované čs. půjčky z roku 1937/1942 ve výši 700 milionů franků, což představovalo ekvivalent 4 milionů liber. Česko-slovenská vláda by pak tuto částku využila pro podporu uprchlíků z území odstoupených po Mnichovu. Francie byla rovněž připravena poskytnout exportní úvěr ve výši 300 milionů franků pro vývoz francouzského zboží do Česko-Slovenska. Poté Francie navrhovala, že by společně s Velkou Británií garantovala 10 milionů liber půjčky Česko-Slovensku, avšak s tím, že by v případě jejího nesplacení představoval francouzský závazek 30 procent a britský 70 procent garantované částky. Tento návrh byl poté modifikován tak, že Francie souhlasila, že garance desetimilionové půjčky na londýnském trhu budou rozděleny mezi oba státy rovným dílem. V zásadě Francie a Velká Británie s touto předběžnou dohodou vyslovily na jednání Guindyho s Frederickem Leith-Rossem dne 17. listopadu 1938 souhlas.⁶⁰

V této souvislosti se na britském ministerstvu financí objevily úvahy, že z desetimilionové zálohy by 5 milionů liber mohlo být považováno za dar na podporu uprchlíků a 5 milionů za první část půjčky, která měla být poté navýšena na uvažovanou částku 10 milionů liber. Česko-Slovensko by tak mohlo získat po britsko-francouzské dohodě finanční pomoc v minimální výši 20 milionů liber a navíc ještě další exportní úvěry.⁶¹ Podstatná část půjčky však měla být Česko-Slovenskem využita buď na přímou podporu uprchlíků, či na veřejné práce, pro něž by se právě rodiny uprchlíků z odstoupených území daly použít. Bylo dohodnuto, že vlády Francie a Velké Británie projednají výše navrhované podmínky finanční pomoci Česko-Slovensku a po jejich schválení pozvou česko-slovenské zástupce na trojstranné československo-francouzsko-britské jednání.⁶²

⁵⁹ Viz Waleyho záznam o telefonickém rozhovoru s Guindym nazvaný „French Contribution to Financial Assistance to Czechoslovakia“ – Francouzský příspěvek k finanční pomoci Československu. PRO Londýn, T 160/868.

⁶⁰ Viz zejména dopis Frederica Leith-Rosse Guindymu ze 17. 11. 1938. Tamtéž.

⁶¹ To ve vztahu k britskému zboží prosazovala v dopise britskému ministerstvu obchodu 15. 11. 1938 i londýnská obchodní komora. Tamtéž.

⁶² Britští diplomaté dostali 17. 11. 1938 za úkol, aby s dojednanými podmínkami československé představitelé seznámili. Tamtéž.

V této době začaly z Prahy docházet první zprávy Roberta Stopforda.⁶³ Zdůrazňovala se v nich nutnost urychleně řešit československou ekonomickou situaci a zejména problém uprchlíků.⁶⁴ Stopford se setkal jak s představiteli čs. ministerstva zahraničních věcí (jednal především s tajemníkem ministra zahraničních věcí Masaříkem), tak navštívil v doprovodu dr. V. Pospíšila i ministra financí Kalfuse.⁶⁵ Podle oficiálních československých údajů předaných Stopfordovi bylo nutné k 31. říjnu 1938 jen v českých zemích financovat pomoc pro více než 82 000 registrovaných uprchlíků z odstoupených území (toto číslo o několik dní později Stopford navýšil na 90–100 000).⁶⁶ Stopford byl 10. a 24. listopadu 1938 podrobně informován, jak Česko-Slovensko naložilo s první splátkou 5 milionů liber.⁶⁷ Stopfordovým prostřednictvím se také na britské orgány obrátil Wenzel Jaksch s výzvou, aby byla urychlena příprava emigrace sudetoněmeckých sociálních demokratů z Česko-Slovenska do vybraných dominií.⁶⁸ U druhé splátky 5 milionů liber, která byla vyplacena na konci listopadu 1938, britské ministerstvo financí i na základě Stopfordových zpráv souhlasilo, že bude primárně využita pro uprchlíky z odstoupených území. Z toho polovina částky měla být určena na jejich podporu především prostřednictvím vládou nově zřízeného Ústavu pro péči o uprchlíky⁶⁹ a polovina na veřejné práce. Zároveň však bylo britskou stranou povoleno, aby část prostředků využi-

⁶³ K jejich hodnocení viz nejnověji H. Velecká, *Britská pomoc uprchlíkům z Československa v roce 1939*, c. d., s. 662 an. Viz též A. Chalupa, *Pražský rok*, c. d., s. 109.

⁶⁴ Viz například obsáhlou Stopfordovu zprávu Waleymu a Makinovi z 8. 11. 1938. PRO Londýn, T 160/868.

⁶⁵ A. Chalupa, *Pražský rok*, c. d., s. 109. Kalfus seznámil Stopforda i s vážným stavem československých financí a zdůraznil nutnost, aby britská pomoc ČSR přišla co nejdříve.

⁶⁶ Stopford poté 15. 11. 1938 zaslal do Londýna podrobnou zprávu, ve které se zabýval i národnostním a politickým složením uprchlíků na území druhé republiky. Zejména ve vztahu k britské pomoci rozebral postavení sudetských Němců a Židů. PRO Londýn, T 160/868.

⁶⁷ Viz též A. Chalupa, *Pražský rok*, c. d., s. 109.

⁶⁸ Stopford byl informován čs. ministerstvem financí, že částka 5 milionů liber byla využita jak pro záležitosti uprchlíků, tak i na měnová opatření Národní banky čsl. a pro krytí nákladů ekonomické rekonstrukce. Guvernér Národní banky čsl. Engliš se však Stopfordovým prostřednictvím snažil britskou stranu přesvědčit, že větší část prostředků by měla být použita pro účely měnové stabilizace a ekonomické rekonstrukce. Kromě oficiálních jednání uspořádal ministr financí Kalfus za přítomnosti Pospíšila a Engliše i slavnostní večeři. Tamtéž. Viz též PRO Londýn, T 160/868. Stopford Waleymu 10. a 15. 11. 1938.

⁶⁹ K jeho zřízení viz H. Velecká, *Britská pomoc uprchlíkům z Československa v roce 1939*, c. d., s. 662–663 a A. Chalupa, *Pražský rok*, c. d., s. 109–110. Ústav vznikl na základě vládního nařízení 11. listopadu 1938 při ministerstvu sociální a zdravotní péče.

la i Národní banka čsl. pro svá měnová opatření a pro zmenšení dluhu Poštovní spořitelny.⁷⁰ Britská diplomacie se však především s ohledem na parlament obávala, aby nevyšlo najevo, že pomnichovské Česko-Slovensko použilo britskou pomoc například na výstavbu silnic či jiných staveb eventuálně využitelných pro německou armádu.⁷¹

Dne 11. listopadu 1938 se v korespondenci mezi S. D. Waleym a parlamentním tajemníkem J. Staintonem objevil nový prvek, který zásadně ovlivnil další československo-britská jednání. S. D. Waley totiž přistoupil na řešení právních problémů souvisejících s poskytnutou zálohou Bank of England nejen formou zvláštního zákona, ale i zákonu předcházející československo-britské mezinárodní smlouvy, která by podrobně upravila, jaká část poskytnuté zálohy má být považována za dar britské vlády československé vládě na podporu uprchlíků a jaká část má být pokládána za půjčku.⁷² Proto se kromě změn v navrhovaném zákoně o finanční pomoci Česko-Slovensku⁷³ objevil v polovině listopadu 1938 i první návrh trojstranné britsko-francouzsko-československé smlouvy vymezující především částky poskytované britskou a francouzskou stranou a československé závazky týkající se vázaného využití prostředků. Návrh smlouvy byl revidován na základě připomínek Bank of England a Foreign Office 24. listopadu 1938 a byl připraven k projednání ve vládě.⁷⁴ Treasury a Bank of England také začaly projednávat, jakým způsobem a za jakých podmínek na londýnském trhu zajistit vypsání zvláštní garantované československé půjčky (a to jako Czechoslovak Republic Guaranteed Sterling Bonds, 1948–1958, vydaných v denominacích 100, 500 a 1000 liber, zatím bez definitivně stanoveného procenta).

Dalším problémem, který se objevil v souvislosti s eventuálním poskytnutím britské a francouzské finanční podpory pomnichovskému Česko-Slovensku, byla protizidovská opatření, která hodlala zavádět nová politická garnitura druhé republiky.⁷⁵ Britská a francouzská diplomacie

⁷¹ Stopford ve svých pamětech ostatně uvádí, že údaje o skutečném využití prostředků z již vyplacené zálohy musely být „upravovány do formy přijatelné pro Londýn“. A. Chalupa, *Pražský rok*, c. d., s. 111.

⁷² PRO Londýn, T 160/868.

⁷³ Návrh zákona se dále přepracoval po vyplacení celé zálohy 10 milionů liber k 1. prosinci 1938 a poté byl dán k posouzení Treasury Solicitors – právním poradcům britského ministerstva financí. Tamtéž.

⁷⁴ Tamtéž.

⁷⁵ K tomuto problému viz blíže J. Gebhart, J. Kuklík st., *Druhá republika 1938–1939, Svár demokracie s totalitou*. Litomyšl – Praha 2004, s. 158.

velmi pozorně sledovaly výroky, kterých se dopouštěli nejvyšší představitelé československé politiky (zejména ministr zahraničí František Chvalkovský)⁷⁶, programy českých nacionalistických politických uskupení a zejména protizidovské útoky části československého tisku. Proto se objevila úvaha, že poskytnutí další finanční pomoci by mělo být vázáno na závazky československé strany, že se nebude dopouštět diskriminace židovského obyvatelstva.⁷⁷ Britská diplomacie též navrhovala, aby byla jednání s československou stranou zahájena teprve poté, co dojde k vytvoření nové čs. vlády a volbě nového prezidenta, a aby byla definitivně vyjasněna i otázka autonomie Slovenska.⁷⁸ Koncem listopadu 1938 se do podmínek pro poskytnutí další finanční podpory Česko-Slovensku na žádost Foreign Office dostala i obecně otázka československého vztahu k menšinám a zejména k sude-toněmeckým uprchlíkům (tj. že nebudou navraceni do Německa a že jim bude umožněna emigrace z Česko-Slovenska).

Na počátku prosince 1938 urgovala britská strana na Francii potvrzení předchozího návrhu, podle kterého by Česko-Slovensko získalo 5 milionů liber jako dar pro pomoc uprchlíkům a 10 milionů liber společně garantované půjčky na rekonstrukci s tím, že by se obě vlády podílely stejným dílem na půjčce a Francie by převzala službu Francií garantované československé půjčky z roku 1937/1942 ve výši 700 milionů franků (což v roce 1938, jak jsme již uvedli, představovalo ekvivalent cca 4 milionů liber).⁷⁹

Francie prostřednictvím svého londýnského velvyslanectví 3. prosince 1938 v zásadě souhlasila s dohodnutou konstrukcí návrhu, avšak s tím, že příslušné částky ve vztahu k britské záloze se změní (tj. sníží) na 4 miliony liber daru a 8 milionů liber společně garantované půjčky. To znamenalo, že by kromě již poskytnutých 10 milionů liber Česko-Slovensko získalo jen další 2 miliony z garantované půjčky (označované jako tzv. „fresh money“ –

⁷⁶ Tamtéž. Viz též podrobnou Troutbeckovu zprávu pro Foreign Office z 15. 11. 1938. Britský diplomat v ní upozorňuje na Chvalkovského cynické poznámky o nutnosti řešení židovské otázky, avšak až poté, co Česko-Slovensko získá britskou finanční pomoc. PRO Londýn, T 160/868.

⁷⁷ Viz záznam S. D. Waleymo pro Leith-Rosse z 19. 11. 1938 a dva dopisy R. Makinse S. D. Waleymu z 24. a 26. 11. 1938. Foreign Office požadoval, aby se čs. závazky v tomto smyslu objevily ve smluvních dokumentech, a pokud by nebyly dány, pak navrhoval nejen neposkytnout další podporu, ale i možnost, že by ČSR nezískala ze zálohy 10 milionů liber žádnou část jako dar britské vlády. Waley k tomu 23. 11. 1938 v dopise Makinsovi přidal obavu, aby se celý nový československý režim poté, co získá od Francie a Velké Británie peníze, nestal autoritářským a neřešil problematiku uprchlíků jejich předáváním Německu. Tamtéž.

⁷⁸ Viz např. Stopfordovy návrhy pro Foreign Office obsažené v jeho zprávě z 23. 10. 1938. Tamtéž.

⁷⁹ PRO Londýn, FO 371, 22893, C 815.

čerství peníze). I tato částka se však francouzské vládě zdála vysoká a měla být ještě předmětem jednání. Britské ministerstvo financí při hodnocení francouzského návrhu konstatovalo, že francouzský postoj odpovídá tomu, jak rychle se pomnichovské Česko-Slovensko dostává do německé sféry vlivu. Také britská diplomacie s obavami sledovala první kroky nové vlády Rudolfa Berana. Z těchto důvodů dokonce britské ministerstvo financí vážně uvažovalo o tom, že by Česko-Slovensko získalo jen 4 miliony liber daru a 6 milionů garantované půjčky, a tedy žádné „fresh money“.⁸⁰

Toto řešení odůvodněné zahraničněpolitickým a ekonomickým směřováním československé vlády a jejím vztahem k národnostní a židovské problematice podpořilo nejen Treasury, ale za přítomnosti ministerského předsedy 6. prosince 1938 i tzv. Foreign Affairs Committee – zahraničněpolitický výbor kabinetu. Britský ministr financí John Simon nechal v tomto smyslu upravit příslušný návrh zákona, který měl být schválen ještě před Vánocemi roku 1938. Dne 7. prosince 1938 předložil návrh ve formě memoranda britskému kabinetu. Ten jeho návrh bez připomínek schválil.⁸¹ Do Londýna mohla být konečně znovu pozvána československá delegace. Ještě před zahájením jednání byl britský vyslanec v Praze Newton instruován, aby československou stranu „varoval“, že úspěšný výsledek jednání bude „do značné míry“ záležet na „vztahu české vlády k zavedení antisemitských opatření a k problematice uprchlíků ze Sudet, a to jak Židů, tak sudetských Němců“. Zároveň měla být věnována pozornost i možnosti, aby si emigranti směli určitou část majetku vzít z Česko-Slovenska s sebou. Stejněho „upozornění“ se mělo československé straně dostat i od francouzské vlády.⁸² Zbývalo ještě získat definitivní francouzský souhlas se snížením částky garantované půjčky z 8 na 6 milionů liber, což vzhledem k předchozímu francouzskému postoji nebylo považováno za velký problém.⁸³

Dne 14. prosince 1938 mohlo být konečně zahájeno trojstranné jednání britské delegace, vedené sirem Frederickem Leith-Rossem, zástupců fran-

⁸⁰ Britský vyslanec v Praze sice ve svých zprávách potvrzoval novou tendenci československé politiky vůči Německu, na druhé straně však „z dlouhodobého hlediska“ považoval za vhodné, aby se Velká Británie podílela na rekonstrukci československé ekonomiky. Viz např. jeho zpráva z 5. 12. 1938. PRO Londýn, T 160/868.

⁸¹ Tamtéž.

⁸² Foreign Office Newtonovi 6. a 8. 12. 1938. Tamtéž.

⁸³ Viz dopis F. Leith-Rosse Makinovi z 8. 12. 1938, ve kterém Leith-Ross informuje o svém jednání s francouzským velvyslanectvím v Londýně o finanční podpoře Česko-Slovensku. Francouzskému velvyslanectví byly poskytnuty i nově vypracované návrhy čs.-francouzsko-britské smlouvy a příslušného britského zákona. Tamtéž.

couzské ambasády v Londýně a československé delegace, vedené znovu dr. V. Pospíšilem. Pro jednání byly připraveny i návrhy příslušných smluvních dokumentů, a to na základě výše zmíněného rozhodnutí britského kabinetu ze 7. prosince 1938. Jádrem britského návrhu tedy bylo rozdělení již poskytnuté zálohy 10 milionů liber na dar 4 miliony liber, který by čs. vláda převedla na zvláštní účet pro účely podpory emigrace uprchlíků, a na částku 6 milionů liber, které měly sloužit jako půjčka na ekonomickou rekonstrukci s úrokem 1 % ročně. Finanční pomoc pak měla být poskytnuta jen za podmínky, že Česko-Slovensko bude garantovat spravedlivé zacházení se svými menšinami, respektive že příslušníci menšin nebudou diskriminováni s ohledem na své náboženské vyznání, politické přesvědčení, jazyk nebo rasu. Československá vláda se též měla zavázat, že na podporu emigrace uprchlíků z Česko-Slovenska použije eventuálně i své prostředky a zajistí splnění dalších finančních a majetkových opatření pro umožnění jejich další emigrace. Kromě toho byla připravena rámcová trojstranná smlouva i s účastí francouzské vlády, která měla definitivně stanovit francouzský podíl na případné půjčce pomnichovskému Česko-Slovensku.⁸⁴ Československá delegace byla vyzvána, aby s britskými a francouzskými návrhy seznámila československou vládu a aby předběžně zajistila především záruky na dojednání detailně probíraných podmínek.⁸⁵

Podle britského záznamu o jednání byli českoslovenští delegáti velmi zklamáni⁸⁶ výrazným snížením předpokládané částky, kterou by Česko-Slovensko mohlo skutečně využít pro ekonomickou rekonstrukci, což bylo způsobeno i tím, že z již poskytnuté částky 10 milionů liber by 4 miliony tvořily „dar“ pro uprchlíky, který by nemohl být použit pro účely rekonstrukce, a byli překvapeni i dalšími přísnými britskými a francouzskými podmínkami pro poskytnutí a využití finančních prostředků. Ve svých vystoupeních se především dr. Pospíšil snažil poukázat na nutnost pomoci rekonstrukci československé ekonomiky, která byla velmi postižena Mnichovem, a odvolával se i na výsledky prvního jednání, které se v Londýně uskutečnilo v polovině října.

⁸⁴ PRO Londýn, FO 371, 22893, C 544.

⁸⁵ Ministr Chvalkovský se předběžně zavázal plnit britské podmínky zejména ve vztahu k sudetským Němcům a Židům již v rozhovoru s britským vyslancem Newtonem 8. 12. 1938. Viz Newtonovu zprávu FO z 9. 12. 1938. PRO Londýn, T 160/868.

⁸⁶ R. Stopford ve svých pamětech dokonce hovoří o tom, že „Češi byli šokováni“, neboť „měli instrukce nepřijímat méně než 30 milionů a doufali ve zvýšení“. A. Chalupa, *Pražský rok*, c. d., s. 112.

O předběžném výsledku jednání o půjčce Česko-Slovensku byla koncem roku 1938 informována i britská dominia – Kanada, Austrálie, Nový Zéland a Jihoafrická Unie. Také jich se totiž výsledek jednání, zejména ve vztahu k problematice uprchlíků, bezprostředně dotýkal.⁸⁷

Britská strana si nicméně po jednání s československou delegací uvědomila, že pokud chce dosáhnout svých politických cílů zejména ve vztahu k uprchlíkům z území odstoupených po Mnichovu, bude muset zvážit eventuální navýšení původně navrhované částky.⁸⁸ Dne 21. prosince 1938 britská vláda pověřila ministra financí, aby případně vyjednal s československou vládou navýšení částky na 12 milionů liber. Uvažovalo se v této souvislosti znovu o 5 milionech jako daru na pomoc uprchlíkům a o 7 milio-nech jako půjčky.⁸⁹ Při prosincovém jednání v Londýně však dala československá delegace několikrát jasně najevo, že nemá zájem o navýšení částky daru pro řešení problému uprchlíků, avšak že žádá především o navýšení částky půjčky, kterou by mohla využít pro rekonstrukci Mnichovem zasažené ekonomiky a dopravní infrastruktury.

Teprve poté mohla proběhnout další jednání mezi československou a britskou stranou, která byla vedena s dr. V. Pospíšilem a vysokým úředníkem československého ministerstva financí dr. J. Rossim.⁹⁰ Britská strana sice naznačovala, že by dohoda mohla být uzavřena na počátku roku 1939, avšak od druhé poloviny prosince 1938 se při jejím sjednávání objevily další závažné problémy. Nejprve se britské ministerstvo zahraničních věcí obávalo, že pomnichovské Česko-Slovensko je rozhodnuto zavést protižidovská opatření, a vyzvalo britské vyslanectví v Praze, aby věc projednalo s československými diplomaty. Situace byla o to závažnější, že se informace o chystaných i prováděných protižidovských opatřeních dostaly i do britského tisku. Foreign Office zejména znepokojily články uveřejněné v *The Times* 22. a 23. prosince 1938.⁹¹ Dne 2. ledna 1939 dr. I. Krno ujistil britského vyslance, že československá vláda nechce ohrozit probíhající jednání

⁸⁷ PRO Londýn, FO 371, 22893, C 45. Telegram připravený Foreign Office k zaslání dominiím z 29. 12. 1938.

⁸⁸ Navýšení částky britské pomoci ostatně na vládě důrazně požadovala i opozice z řad labouristické strany a další poslanci parlamentu. Viz též A. Chalupa, *Pražský rok*, c. d., s. 112.

⁸⁹ PRO Londýn, FO 371, 22894, C 1289.

⁹⁰ Tamtéž, 22893. O jednáních ekonomického tajemníka britského vyslanectví W. Hougha s dr. Pospíšilem byli informováni sir Frederic Leith-Ross a úředníci Treasury Stopford a Waley. Dr. Rossi odjel z Prahy do Londýna 5. ledna 1939 a setrval zde až do uzavření dohody.

⁹¹ Jednalo se o zprávy dopisovatele *The Times* nazvané „Professors to go – Profesori musí odejít“ a „More Jews Pensioned Off – Ještě více Židů je nuceno odejít do penze“.

o půjčce („která představuje z britské strany způsob, jak řešit židovský problém“) žádnými podobnými opatřeními proti Židům.⁹² Vysoce postavený britský diplomat Central Department Foreign Office Frank Roberts si k tomu poznamenal, že je sice dobré, že se československá diplomacie takto jasně vyjádřila, avšak že je možné, že československé orgány již nebudou mít vůli ustupovat dále německému tlaku při zavádění protizidovských opatření. Bylo totiž skutečností, že někteří židovští státní úředníci již o svá místa přišli.⁹³ Britské ministerstvo zahraničí a britské vyslanectví v Praze ostatně nepřestávaly tuto otázku dále sledovat a příkládaly jí i v následujících měsících velký význam.⁹⁴

Velká Británie na základě výše zmíněného zmocnění svého kabinetu zvažovala, za jakých podmínek by bylo možné navýšit prostředky finanční pomoci Česko-Slovensku o 2 miliony liber, z čehož jeden milion liber byl míněn jako dar pro uprchlíky a jeden milion jako garantovaná půjčka. Znovu se tak mělo stát pouze za splnění přísných podmínek ze strany Česko-Slovenska ve vztahu k problematice uprchlíků. Britská strana navíc požadovala příslib nezavedení protizidovského zákonodárství.⁹⁵ Na uvedení navýšení prostředků se však nehodlala podílet Francie. Prostřednictvím velvyslance Corbina dala najevo nespokojenost s tím, že se Velká Británie snažila pomocí příslibů další finanční pomoci získat politické ústupky od Česko-Slovenska ve věci uprchlíků, i když bylo čím dál tím víc zřejmé, že se Česko-Slovensko stává státem závislým na Německu.⁹⁶ I mezi britskými diplomaty se stále více objevovaly názory, že příslib finančních prostředků Česko-Slovensku byl vůbec chybou, zvláště když bylo zjevné, že „Češi se stále hlouběji propadají do sféry německého vlivu“, respektive že se „stávají

⁹² PRO Londýn, FO 371, 22893. Newtonův telegram FO ze 3. 1. 1939.

⁹³ Tamtéž, C 93, záznam F. Robertse ze 3. 1. 1939.

⁹⁴ Tamtéž, C 155, C 156 či telegram Newtona ze 14. 1. 1939 o rozhovoru s Krnem a ministrem sociální péče Klumparem, C 613.

⁹⁵ Viz dopis Waleyho z Treasury Strangovi na Foreign Office 2. 1. 1939. Tamtéž, C 95.

⁹⁶ Tamtéž, C 180, záznam O. Sargenta o telefonickém rozhovoru s Corbinem ze 7. 1. 1939 a C 467, záznam Sargenta o rozhovoru s Corbinem za přítomnosti sira F. Leith-Rosse 10. 1. 1939. Zejména při osobním rozhovoru Corbin upozornil Brity na rostoucí německý vliv na Česko-Slovensko příkladem Škodových závodů a německým zájmem o čs. měnové zlato. Viz též rozhovor sira Fredericka Leith-Rosse s francouzským zástupcem finančního atašé Le Norcym. Tamtéž, C 465. Le Norcy potvrdil, že ve Francii roste odpor proti další půjčce Česko-Slovensku vzhledem k silícímu německému vlivu, avšak upozornil, že někteří politici ve vládě, jako byl Paul Reynaud, trvají na splnění závazků daných pomnichovskému Česko-Slovensku.

německým vazalem“.⁹⁷ I někteří němečtí politici se prý již divili, proč Británie hodlá poskytnout Česko-Slovensku miliony liber, když má své vlastní ekonomické a sociální problémy a když je zřejmé, že Česko-Slovensko jako vazalský stát by v případě války ekonomicky a lidskou silou podporovalo Německo. Ostatně i již poskytnuté prostředky byly považovány některými britskými diplomaty za „ztracené“ a jejich eventuální navýšení o další dva miliony liber pak bylo výslovně označeno za „úplatek“ (bribe) vázaný na pofiderní slib nezavedení protizidovského zákonodárství. William Strang dokonce došel na počátku ledna 1939 k závěru, že Česko-Slovensko bude jen velmi těžko plnit podmínky zákazu diskriminace z rasových, náboženských či politických důvodů, o čemž svědčí i výše zmíněná protizidovská opatření. Tato opatření se navíc měla pod silicím německým vlivem prohlubovat. Central Department Foreign Office ústy O. Sargenta proto zásadně nedoporučoval rozšiřovat další finanční pomoc Česko-Slovensku a považoval za rozumné, aby na rozdělování pomoci uprchlíkům z britských prostředků dohlížel jejich člověk. Bylo jen logické, že se jím stal v Praze již působící úředník Treasury Robert Stopford.⁹⁸

Ve Velké Británii byl navíc zřízen již těsně po Mnichovu zvláštní Britský výbor pro uprchlíky z Česko-Slovenska (the British Committee for Refugees from Czecho-Slovakia).⁹⁹ Patronem výboru se stal starosta města Londýna, který, jak již bylo uvedeno, sám inicioval vznik zvláštního fondu pro podporu uprchlíků a navštívil za tímto účelem i Prahu.¹⁰⁰ V čele výboru stál jako výkonný předseda Ewart G. Culpin a jeho zástupkyní byla Mary Omerodová. Čestnou tajemnicí byla Margaret Laytonová a funkci čestného pokladníka zastával plukovník G. R. Crosfield. Mezi prominentní členy výboru patřili arcibiskup z Cantenbury, vévoda z Lyttonu, sir Walter Layton, sir John Hope Simpson, bývalý starosta Londýna sir Harry Twyford, arcibiskup z Westminsteru, vrchní rabín, vikomt Cranbourne, lord Ebbisham, L. S. Amery, Joseph Hallsworth, Harold Butler a profesor Seton-Watson. Po přijetí svých nových stanov 13. února 1939¹⁰¹ výbor zřídil kromě

⁹⁷ Tamtéž, C 95, záznam Central Department ze 4. 1. 1938.

⁹⁸ A. Chalupa, *Pražský rok*, c. d., s. 113.

⁹⁹ Jeho první neoficiální zasedání řídil prof. Seton-Watson. Funkci předsedy však odmítl, i když hodlal jeho činnost všemožně podporovat. Viz záznam o jednání výboru PRO Londýn, HO 294-216.

¹⁰⁰ A. Chalupa, *Pražský rok*, c. d., s. 111. Vzhledem k výrazné podpoře německé a židovské emigrace byl však některými českými představiteli kritizován. A. Chalupa uvádí například kritické poznámky pozdějšího prezidentova kancléře J. Smutného z 10. a 12. 10. 1938.

¹⁰¹ Viz záznam o jednání výboru ze 13. 2. 1939. PRO Londýn, HO 294-216. Viz též TS 27/467.

tzv. generální rady několik výborů včetně výboru výkonného, výboru pro víza a výboru finančního, který se staral o získávání finančních prostředků pro uprchlíky a o zásady jejich rozdělování.¹⁰² Britský výbor pro uprchlíky úzce spolupracoval i s již zmíněným fondem zřízeným starostou Londýna sirem Harrym Twyfordem (Lord Mayor's Fund for Czecho-Slovak Refugees),¹⁰³ s nímž byl personálně a zejména finančně propojen,¹⁰⁴ a několika dalšími britskými organizacemi pro pomoc uprchlíkům. Zvláštní postavení měla zástupkyně výboru Doreen Warrinerová, která zařizovala konkrétní agendu činnosti výboru na místě v Praze. Právě tento výbor měl ještě sehrát významnou roli v plánech britské vlády ve vztahu k projednávaným prostředkům daru na pomoc uprchlíkům z pomnichovského Česko-Slovenska.

Při rozhovoru s britským vyslancem Newtonem dne 2. ledna 1939 vyjádřil dr. I. Krno oficiálně znepokojení československé vlády tím, že se v britském tisku a v parlamentu objevily názory, že by snad bylo lepší dát peníze určené Česko-Slovensku rovnou Německu, protože Česko-Slovensko je německým vazalem. Krno vyjádřil přesvědčení, že právě britská finanční pomoc by mohla být využita na podporu československé nezávislosti, a upozornil i na morální a politické závazky západních demokracií vůči pomnichovskému Česko-Slovensku. Zejména připomněl, že příslib ekonomické a finanční pomoci umožnil československé vládě, aby přijala „obtížné rozhodnutí v Mnichově“.¹⁰⁵ Krno sice přiznal, že Velká Británie je v poskytování pomoci spolehlivější než Francie, avšak zároveň upozornil vyslance Newtona na fakt, že v době, kdy byla v britském parlamentu ohlášena samotným Chamberlainem suma britské pomoci ve výši 10 milionů liber, se nejen v československé veřejnosti předpokládalo, že bude následovat její další navýšení, a že takovéto navýšení bude „ospravedlnitelné“.¹⁰⁶

V této situaci byly 5. ledna na Treasury zahájeny předběžné rozhovory se zástupci československého ministerstva financí dr. Rossim a dr. Králem. Za britskou stranu se jich účastnili sir Frederick Leith-Ross a S. D. Waley.¹⁰⁷

¹⁰² Kromě toho existovaly i podvýbory pro přijímání péči o uprchlíky, pro emigraci a zaměstnávání, pro projednání individuálních případů a pro vzdělávací činnost.

¹⁰³ Viz zejména závěrečnou zprávu fondu za rok 1939. PRO Londýn, FO 371, 24087, W 1591.

¹⁰⁴ Výbor tak získal od fondu londýnského starosty celkem 80 000 liber. HO 294-216 a TS 27/467.

¹⁰⁵ Telegram vyslance Newtona Foreign Office o rozhovoru s Krnem z 2. 1. 1939. PRO Londýn, FO 371, 22483, C 180.

¹⁰⁶ Při projednání nového státního rozpočtu si na nedostatečnou britskou a francouzskou finanční pomoc stěžoval i ministr financí J. Kalfus. J. Gebhart, J. Kuklík st., *Druhá republika 1938–1939*, c. d., s. 179.

Podle britského záznamu byla atmosféra jednání „poněkud napjatá“ a jen po-stupně se zlepšovala. Českoslovenští zástupci zdůrazňovali, že britská finanční pomoc je důležitá, aby Česko-Slovensko neztratilo poslední zbytek své ekonomické nezávislosti. Dr. Rossi důvěrně britské delegaci sdělil, že čs. vláda doufala, že získá nějaké další finanční prostředky. Uvažovala o 10 milionech liber v podobě půjčky na ekonomickou rekonstrukci a o 4 milionech liber jako daru na pomoc uprchlíkům, a byla proto výsledkem posledních rozhovorů zklamána. Rossi doslova konstatoval, že československá vláda po-važovala částku 10 milionů liber ve vztahu k rozsahu ekonomických a so-ciálních problémů pomnichovského Česko-Slovenska za „kapku v moři“. Československá strana též předpokládala, že navýšení prostředků by nemuselo být použito jen pro uprchlíky, ale i k řešení ekonomických problémů pomnichovského státu. Rossi též upozornil na to, že pro československou vládu představuje velký problém nediskriminační klauzule, neboť především v židovské otázce je pod velkým tlakem Německa a „není v jejím řešení zcela samostatná“. Rossi tlumočil britské straně návrh československé vlády, aby nediskriminační klauzule byla uplatněna jen na osoby, které budou z britské půjčky přímo profitovat. Československá vláda též navrhovala vyčlenit půl milionu liber na pomoc uprchlíkům z Německa, jejichž počet se odhadoval na 5000 – asi 2500 rodin, a další půl milion liber na podporu emigrace Židů do Palestiny (za podmínky, že jejich počet se zvýší z 2000 na 5000). Podle československé strany nepředstavovali uprchlíci pro Česko-Slovensko nějaký zvláštní ekonomický prospěch a komplikovali politické vztahy s Německem. Británií slíbené peníze použitelné primárně pro uprchlíky tak byly podle československé vlády do značné míry z hlediska Česko-Slovenska „utraceny zbytečně“. Podle názorů Leith-Rosse si českoslovenští vyjednávači zpočátku neuvědomovali, jak velký význam přikládají Britové otázce velikosti částky přímo využitelné pro uprchlíky. Naopak se snažili otestovat britskou reakci na návrh zbavit se za britské finanční prostředky co největšího počtu politických uprchlíků, kteří přišli na území pomnichovského Česko-Slovenska z Rakouska a z Říše.

Ještě před zahájením rozhovorů s celou československou delegací, znovu vedenou dr. V. Pospíšilem, se na britské straně objevil další problém. Podle dopisu Roberta Stopforda Franku Robertsovi ze dne 10. ledna 1939¹⁰⁸ se mohlo již v nejbližší době stát, že prostředky z daru na pomoc uprchlí-

¹⁰⁷ PRO Londýn, FO 371, 22483, C 180.

¹⁰⁸ Tamtéž, C 336.

kům budou muset být použity i na podporu emigrace těch Čechů, kteří o to požádají. Dalším problémem jednání pak byla otázka uvolnění aktiv (a jejich následné převedení na libry), která byla československými úřady zablokována osobám, jež se nacházely na britském území. Podle telegramu, který byl zaslán 12. ledna Stopfordem ekonomickému atašé britského vyslanectví v Praze Houghovi, se zejména jednalo o obchodní aktiva Feldmanovy rodiny, Linoleum Manufacturing Company, Allied Assurance Company a Imperial Continental Gass Company.¹⁰⁹ Omezená možnost uvolňování vázaných vkladů uložených v československých bankách před 20. září 1938, jež byla československým ministerstvem financí poněkud rozšířena od 1. ledna 1939, britskou stranu zejména kvůli tlaku, který byl na diplomacii vyvíjen z podnikatelských a politických kruhů, neuspokojovala a měla být další otázkou určenou pro jednání s československou delegací.¹¹⁰

Jednání byla znovu oficiálně zahájena dne 11. ledna 1939, kdy do Londýna přijel na rozhovory se sirem Frederickem Leith-Rossem dr. V. Pospíšil.¹¹¹ Obě strany se na prvním neformálním jednání shodly, že je nutné záležitosti ohledně britské půjčky co nejrychleji ukončit, neboť jsou velmi choulostivé zejména ve vztahu k veřejnému mínění. Dr. Pospíšil si postěžoval, že britský tisk nepostupuje vždy ve vztahu k Česko-Slovensku férově, a nesouhlasil ani s tím, že by Česko-Slovensko mělo být činěno odpovědným za sílící německý vliv. Pospíšil též upozornil britskou stranu na nevyřešené ekonomické a finanční vztahy s Německem, které vyplynuly z odstoupení československého území po Mnichovu.

Pospíšil také tlumočil názor československé vlády, že by Česko-Slovenské republika měla být Velkou Británií poskytnuta půjčka 15 milionů liber určených primárně na ekonomickou rekonstrukci a kromě toho by zůstala stranou otázka daru pro uprchlíky. Pospíšil připomněl především vyznění Chamberlainových prohlášení učiněných bezprostředně po přijetí Mnichovské dohody a upozornil na fakt, že československou veřejností byla částka 10 milionů liber vždy považována jen za zálohu na ještě větší

¹⁰⁹ Tamtéž, C 514.

¹¹⁰ Viz zprávu vyslance Newtona ze 13. 1. 1939. Tamtéž, C 542. Vyslanec též upozornil na další případy britských firem, které hodlaly z ČSR převést svá aktiva, a na řadu britských občanů, kteří zamýšleli Česko-Slovensko opustit. Detaily začal shromažďovat britský konzulát a ekonomický atašé vyslanectví. Například v případě firmy Linoleum Manufacturing Company se jednalo o 430 000 Kčs.

¹¹¹ Viz záznam o rozhovorech mezi sirem F. Leith-Rossem a dr. V. Pospíšilem z 11. 1. 1939. Tamtéž, C 546.

ekonomickou pomoc. To však Leith-Ross důrazně odmítl, stejně jako nepovažoval za možné vyhovět i modifikovanému československému návrhu na půjčku 10 milionů liber a 4 milionů liber daru pro uprchlíky. Pospíšil proto požádal, zda by mohl československou žádost o zvýšení částky britské půjčky osobně přednést britskému ministru financí.

Na otázku, zda československá vláda souhlasí s nediskriminačními podmínkami pro užití daru 4 milionů liber pro uprchlíky, Pospíšil odpověděl, že jeho vláda je v zásadě připravena podmínky přijmout, pokud bude poskytnuta půjčka 10 milionů liber na obecnější účely rekonstrukce. Pospíšil též upozornil Leith-Rosse, že pro československou vládu je těžké před veřejností obhájit přísné podmínky využití prostředků pro uprchlíky, když urgentně potřebuje peníze na řešení tíživých ekonomických problémů. Naopak Leith-Ross důrazně požadoval, aby čs. vláda ve věcech uprchlíků postupovala nediskriminačním způsobem, což by mohlo získat u Britů pro československé sympatie. Pospíšilovi byly též předloženy upravené návrhy smlouvy o poskytnutí finančních prostředků včetně příloh a výměny dopisů, z nichž bylo zřejmé, že suma 10 milionů liber bude rozdělena na částku 4 miliony liber jako „dar“ pro podporu emigrace uprchlíků a 6 milionů liber určených obecně pro ekonomickou rekonstrukci, avšak využitelných též na zlepšení postavení uprchlíků v pomnichovském Česko-Slovensku. Navrhované britské podmínky byly obsaženy ve čtyřech přílohách k základní dohodě. Zahrnovaly především určení výše prostředků, které měly být poskytnuty emigrantům při odchodu z Česko-Slovenska (především částky 200 liber v hotovosti), zákaz diskriminace uprchlíků z důvodů rasy, náboženského nebo politického přesvědčení, stejně jako závazek, že tyto osoby nebudou nuceny k návratu do země svého původu. Dále se týkaly kontroly využití daru z britské strany a definic osob, na něž se měl dar „uprchlíkům“ vztahovat.

Po výše zmíněném jednání byla britská strana ochotna jen k malému ústupku, když v návrhu dokumentů o poskytnutí půjčky připravených podle instrukcí sira Fredericka Leith-Rosse na Treasury již nepožadovala obecnou záruku nediskriminace menšin v Česko-Slovensku, ale jen záruku, že nediskriminační klauzule bude uplatňována vůči uprchlíkům přímo využívajícím britskou finanční podporu.¹¹² Začala se však projednávat otázka, na jaké skupiny uprchlíků se budou vlastně prostředky britského daru vztahovat. V zásadě se na základě návrhu Roberta Sto-

¹¹² Viz návrh výměny dopisů mezi dr. Pospíšilem a britskou vládou ze 14. ledna 1939. Tamtéž, C 544.

pforda rýsovaly tři základní skupiny: uprchlíci z Rakouska a Německa, kteří nezískali československé státní občanství, uprchlíci německé národnosti, kteří získali československé občanství, ale z politických důvodů se nemohou vrátit do Německa, a Židé z odstoupených území, kteří by nemohli být považováni za československé příslušníky československé národnosti či optovat pro československou státní příslušnost. Podle Treasury sem měly spadat i případy Židů, kteří uprchli do Čech ze Slovenska. Pro definici „uprchlíků“ (Foreign Office však navrhoval, aby tento pojem nebyl ve smluvních dokumentech raději použit, a definice podporovaných osob měla být uvedena ve zvláštní příloze) bylo navrženo využít i pravidel používaných v rámci Společnosti národů a činnosti Vysokého komisaře pro uprchlíky. Central Department Foreign Office při projednávání navržené dohody o finanční pomoci uprchlíkům však upozornil na fakt, že mezi podporované uprchlíky by se neměli dostat ti Židé, kteří neuprchli z odstoupených území nebo ze Slovenska, neboť by to jen podpořilo snahu Česko-Slovenska o jejich perzekuci a vystěhování.¹¹³ Verze přílohy č. III československo-britské smlouvy o poskytnutí finančních prostředků z poloviny ledna 1939 však obsahovala i možnost, že dohodou smluvních stran budou definovány další skupiny podporovaných osob.¹¹⁴

Ve druhém rozhovoru, který vedl se sirem Leith-Rossem,¹¹⁵ zopakoval Pospíšil zájem československé vlády o navýšení částky půjčky a argumentoval i údajnou ochotou francouzské strany k tomuto kroku. Vzhledem k tomu, že prozatím nedošlo ke změně stanoviska britské vlády, vrátili se Leith-Ross a Pospíšil k otázce uprchlíků. Pospíšil upozornil britského partnera, že podpora emigrace uprchlíků je pro Česko-Slovensko z ekonomického hlediska problematická. Chudí emigranti podle něj budou chtít stále nové a nové částky, zatímco bohatí budou tlačit na možnost vývozu kapitálu z Česko-Slovenska. Pospíšil znovu navrhl, aby britské nabídky na pomoc uprchlíkům a zejména požadavek nediskriminace byly řešeny tak, že by se uplatnily ve vztahu k čtyřmilionovému daru s tím, že by zároveň byla navýšena částka půjčky na ekonomickou rekonstrukci. Pospíšil též odmítl, aby se československá vláda zavázala k eventuálnímu hrazení emigrace uprchlíků z vlastních zdrojů poté, co by byla částka britského daru

¹¹³ Tamtéž.

¹¹⁴ Tamtéž.

¹¹⁵ Tamtéž, C 545.

vyčerpaná. Pospíšil upozornil i na fakt, že uvažované použití čtyřmiliónového daru pro uprchlíky z již poskytnuté zálohy vyplacené Národní bance čsl. přinese Česko-Slovensku finanční problémy, neboť si vyžádá zásah do již připraveného rozpočtu a ještě zvýší napětí v československé ekonomice postižené Mnichovem.

Pospíšil též hájil postoj vlády k židovské otázce poukazováním na německý tlak i na tlak české populace, která volala po omezení vlivu hlavně německy mluvících Židů v profesích lékařů a právníků. Pospíšil také navrhl, že by pro československou stranu bylo přijatelnější, pokud by čs. závazky nediskriminace z rasových důvodů byly tajné, což však Leith-Ross rozhodně odmítl. Na rozhovory s Leith-Rosse navázalo Pospíšilovo jednání s Robertem Stopfordem uskutečněné 14. ledna 1939. Pospíšil již měl k dispozici stanovisko čs. ministra financí, který bezpodmínečně trval na nutnosti navýšení částky 6 milionů liber britské půjčky, a to stále alespoň na 10 milionů. Proto se Pospíšil snažil Stopforda přesvědčit, že poskytnutí větší půjčky Česko-Slovensku by pomohlo posílit protiněmecké postoje části československé společnosti, zatímco odmítnutí by vedlo k potvrzení domněnky, že Česko-Slovensko bylo západními demokraciemi znovu opuštěno. Tento postoj Stopford svým nadřazeným potvrdil ze své osobní zkušenosti.¹¹⁶

Z výsledku rozhovorů s dr. Pospíšilem nabyly britská diplomacie a ministerstvo financí dojem, že hlavním problémem je výše půjčky na rekonstrukci. Evidentně je alespoň některé Pospíšilovy argumenty přesvědčily a uvažovaly proto znovu o navýšení garantované půjčky z 6 na 8 milionů liber s tím, že by prosadily přísnější podmínky pro užití daru na emigraci uprchlíků. V dopise Leith-Rosse W. Strangovi ze 16. ledna 1939 bylo dokonce zmíněno, že zvýšení částky půjčky by bylo nejenom „spravedlivým“, ale také „rozumným“ řešením.¹¹⁷ Překážkou se však zdál být postoj francouzské vlády, která další navýšení půjčky odmítala. Proto se měl ministr zahraničí lord Halifax pokusit získat Bonnetův souhlas s kompromisním řešením.¹¹⁸ Oba politici se setkali na zasedání Rady Společnosti národů v Ženevě. Bonnet sice Halifaxovi 16. ledna 1939 řekl, že osobně by britský návrh na navýšení půjčky podpořil, že však proti tomu stále existuje silná opozice ve francouzské vládě vedená Mandelem. Požádal proto, aby se

¹¹⁶ Tamtéž, C 702. Viz též Stopfordovy paměti. A. Chalupa, *Pražský rok*, c. d., s. 111. Mezi Stopfordem a Pospíšilem navíc panoval přátelský vztah.

¹¹⁷ PRO Londýn, FO 371, 22483, C 632.

¹¹⁸ Viz telegram britskému konzulovi do Ženevy z 15. ledna 1939 obsahující zprávu Leith-Rosse pro lorda Halifaxe. Tamtéž.

britská vláda na vládu francouzskou obrátila s oficiálním návrhem.¹¹⁹ O. Sargent proto nechal vypracovat memorandum, které bylo již 17. ledna 1939 předáno francouzskému velvyslanectví v Londýně a zároveň zasláno britskému velvyslanci v Paříži siru Ericu Phippsovi s tím, aby bylo předloženo přímo Bonnetovi a aby mu byl připomenut jeho rozhovor s lordem Halifaxem v Ženevě.¹²⁰ Britský diplomat Frank Roberts si k tomu poznamenal, že britská strana na Francouze v tomto směru „vyvíjí silný nátlak“ (pressing strongly).¹²¹ V memorandu byly víceméně zopakovány československé argumenty pro navýšení půjčky, které byly projednány mezi sirem Frederickem Leith-Rossem a dr. Vilémem Pospíšilem. Jednalo se tedy nepochybně o velký Pospíšilův diplomatický úspěch. Britská vláda však zároveň argumentovala i veřejným míněním a ztrátou prestiže západních demokracií stejně jako politickou nutností jednání s československou stranou co nejrychleji ukončit.

Sir Eric Phipps 20. ledna 1939 sdělil Foreign Office, že projednal britské argumenty na zvýšení garantované půjčky s ministrem financí Paulem Reynaudem. Ten nejprve odmítl zvýšení z finančních důvodů akceptovat, avšak souhlasil s dalším jednáním.¹²² Ministr zahraničí G. Bonnet údajně akceptoval „morální a politické“ důvody navýšení půjčky a věc měla být znovu posouzena francouzskou vládou. Toto stanovisko Phippsovi potvrdil i vysoký úředník francouzského ministerstva zahraničních věcí Alexis Legér. Odpor Reynauda měl být na přímou žádost britského ministra financí zlomen i za cenu osobního zákroku britského velvyslance.¹²³ Britský diplomatický nátlak byl nakonec úspěšný. Dne 23. ledna mohl Eric Phipps telegramem oznámit, že francouzská vláda souhlasila s navýšením anglo-francouzské půjčky na 8 milionů liber s tím, že se Česko-Slovensko muselo zavázat ke striktní kontrole využití částek nejen z daru, ale i ze společné půjčky. Francouzská vláda zdůraznila, že tento krok podnikla proto, aby vyzdvihla „humanitární charakter“ finanční pomoci pomnichovskému Česko-Slovensku.¹²⁴ Toto francouzské stanovisko potvrdil úředník francouzské ambasá-

¹¹⁹ Tamtéž, odpověď ženevského konzulátu. PRO Londýn, FO 371, 22483, C 614.

¹²⁰ Tamtéž, C 815.

¹²¹ V. Smetana ve své disertační práci *In the Shadow of Munich*, c. d., s. 85, uvádí, že britská diplomacie musela překonávat i jistou nechuť francouzské strany k ústupkům vůči Česko-Slovensku, která byla způsobena nuceným výkupem akcií Škodových závodů. K potvrzení této hypotézy viz též výše, pozn. č. 96.

¹²² Phipps Sargentovi 20. 1. 1939, PRO Londýn, FO 371, 22483, C 838.

¹²³ Tamtéž, C 848. Viz dopis Leith-Rosse O. Sargentovi z 20. 1. 1939.

¹²⁴ Tamtéž, C 862.

dy v Londýně R. de Margerie v telefonickém rozhovoru se Sargentem¹²⁵ a poté i zvláštní memorandum francouzského ministerstva zahraničí, které konkretizovalo, jaké podmínky měly být vtěleny do trojstranné smlouvy s Česko-Slovenskem.¹²⁶

Britské vyslanectví v Praze proto bylo 26. ledna 1939 informováno, že dohoda o poskytnutí finančních prostředků může být podepsána v nejbližších dnech. Podmínkou pro poskytnutí daru ve výši 4 miliony liber bylo, že guvernér Národní banky čsl. a československý ministr financí vyjádří výslovný souhlas se všemi závazky smlouvy, a to ve dvou nepublikovaných dopisech adresovaných britským a francouzským představitelům (jmenovitě Leith-Rossovi a Corbinovi). V těchto dopisech měly být potvrzeny nediskriminační klauzule a závazek disponovat penězi jen podle podmínek smlouvy (například nepřevádět libry na jinou měnu či směniti je za zlato). Československé orgány měly zejména souhlasit s tím, že britský dar bude převeden na zvláštní účet u Bank of England a že jeho použití bude vázáno na společný požadavek britského zástupce a československého Ústavu pro uprchlíky za podmínek stanovených v příslušných přílohách smlouvy.¹²⁷ Stejně tak mělo být v dopise velvyslanci Corbinovi zvláště potvrzeno, že na speciální účet budou převedeny prostředky, které by muselo Česko-Slovensko vynaložit na úroky z pětiprocentní půjčky 1937/1942 s tím, že tyto prostředky budou použity na stejné účely jako britský dar ve výši 4 miliony liber. Ačkoli výsledná částka měla být k dispozici nejpozději v roce 1942, československá a francouzská vláda se měly dohodnout na využití této sumy již před tímto datem. Výše zmíněný závazek sice československé orgány akceptovaly, nicméně v navrhovaném znění dopisu, kterým závazky přijímaly, alespoň konstatovaly, že poskytované prostředky jsou stále nižší, než kolik Česko-Slovensko požadovalo. Konečné znění dopisů tak mohlo být po předchozím souhlasu čs. vlády dojednáno představiteli Treasury s dr. Pospíšilem 26. ledna 1939.¹²⁸

Ani výše zmíněné řešení však neznamenalo konec všem problémům. Mezi Foreign Office a Treasury ještě proběhla diskuze o tom, kdy vstoupí navrhované schéma poskytnutí finančních prostředků definitivně v účinnost. Foreign Office (na základě mínění W. E. Becketta) navrhoval Treasury, že je nutné trvat na tom, že podmínky poskytnutí půjčky vstoupí

¹²⁵ Tamtéž, C 922.

¹²⁶ Tamtéž, C 928.

¹²⁷ Tamtéž, Foreign Office Troutbeckovi 26. 1. 1939.

¹²⁸ FO 371, 22894, C 1129.

definitivně v účinnost teprve tehdy, až bude předmětná částka vládou Jeho Veličenstva uhrazena Bank of England a tato skutečnost bude notifikována československé vládě.¹²⁹ Problémem však bylo, že tento krok britské vlády musel být schválen parlamentem a že podmínky pro poskytnutí půjčky a daru mohly být za určitých podmínek splněny v odlišnou dobu nebo nemusela jedna z nich být splněna vůbec. Právní poradci Foreign Office navrhovali eventuální vyjasnění připravených konceptů smlouvy, zatímco Treasury nehodlalo jednání o smlouvě již dále prodlužovat a spoléhalo na to, že nedojde k rozporu mezi britskou a československou interpretací dohody. Právníci Foreign Office alespoň vyjádřili přání, aby byli pro příště lépe informováni o přípravě mezinárodních finančních smluv a aby se Treasury nespolehalo jen na své právníky.

Dohoda neodrážela jen rivalitu mezi britskými resorty, ale i mezi oběma velmocemi na obou stranách Lamanšského průlivu. Příprava dohody se prodlužovala i kvůli tomu, že její návrh byl celkem šestkrát revidován mimo jiné proto, že zvýšení částky půjčky z 6 na 8 milionů liber bylo doprovázeno dalšími francouzskými podmínkami pro její využití. Francouzské velvyslanectví si také stěžovalo na „extremely bad French“ – extrémně špatnou francouzštinu – použitou při přípravě francouzských jazykových verzí smlouvy.

Důležitější otázkou znovu představovala především diskuze o definici „uprchlíků“, na které se měla vztahovat pomoc ze čtyřmilionové částky daru. Byla otevřena možnost zahrnout do ní i Čechy z odtržených území, kteří by mohli optovat pro čs. občanství, ale z politických, náboženských či jiných důvodů nechtěli v Česko-Slovensku zůstat. Osoby bez státního občanství, které v původních návrzích figurovaly, byly naopak z návrhu dohody vyčleněny s tím, že je mohla Velká Británie kdykoli definovat později. Foreign Office vyslovil v této souvislosti obavu, že definice uprchlíků podle československo-britské dohody by se svým rozsahem mohla stát precedentem, a mohla by proto být v britském parlamentu kritizována. Proto se podle návrhu Foreign Office mělo zásadně mluvit jen o „uprchlících ve smyslu této konkrétní dohody“ a navíc jen na základě definice uplatňované samotným československým Ústavem pro uprchlíky.

Po výše zmíněných peripetiích mohlo být konečně přistoupeno k definitivnímu detailnímu projednání podmínek poskytnutí půjčky. Ta byla Česko-Slovensku poskytnuta Velkou Británií a Francií na základě série

¹²⁹ Tamtéž, C 1128.

dohod uzavřených v Londýně dne 27. ledna 1939.¹³⁰ Jejich konečné znění předjedнала o den dříve v londýnském hotelu Savoy a 27. ledna v budově Foreign Office delegace československého ministerstva financí a Národní banky čsl. vedená tradičně dr. V. Pospíšilem. Československá delegace, kterou kromě Pospíšila tvořili i dr. Rossi z ministerstva financí, dr. Zavřel z Ústavu pro péči o uprchlíky a ekonomický expert čs. vyslanectví v Londýně V. Jansa, se setkala s britskou a francouzskou delegací vedenou sirem Frederickem Leith-Rossem a finančním atašé francouzského vyslanectví ve Velké Británii Monickem a jeho zástupcem de Norcym. Britskou delegaci tvořili především zástupci Treasury (R. J. Stopford, S. D. Waley a E. W. Playfair) a Foreign Office (R. Makins).¹³¹

Vedoucí britské delegace Leith-Ross nejprve požádal československé vyjednaváče, aby se vyjádřili k nejnovějším informacím z britského tisku, podle nichž uzavřelo Česko-Slovensko prostřednictvím svého ministra zahraničí Františka Chvalkovského tajnou dohodu s Německem o vydávání německých antifašistických uprchlíků německé tajné policii bez nutnosti požádat o vydání diplomatickou cestou. Ještě před projednáním finanční dohody v Dolní sněmovně parlamentu britská strana důrazně vyžadovala od československé strany výslovnou garanci, že k žádné takovéto dohodě ani k jinému podobnému kroku nedošlo. K tomu se přidaly i zprávy britské ambasády v Praze o pokračujícím německém tlaku na zavedení protizidovských opatření v Česko-Slovensku.¹³² Britská delegace totiž předpokládala, že tato otázka bude nevyhnutelně projednána v parlamentu, a hodlala proto poslancům předložit věrohodné československé záruky.

Stejně tak britská a francouzská delegace vyjádřily obavu, že nebudou moci uspokojit všechny československé požadavky, které si vyžadovala složitá pomnichovská ekonomická situace a v jejichž naplnění československá delegace, zejména ve vystoupeních dr. Pospíšila, stále doufala. Britové a Francouzi však v průběhu jednání dali jasně najevo, že nejen příslibený

¹³⁰ Ke sjednání dohody viz dokumenty československého vyslanectví v Londýně uložené v School of Slavonic and East European Studies, UCL (dále jen SSEES), pozůstalost K. Lisického, sign. 3-4-1, kart. č. 12. Z britské strany PRO Londýn, FO 371, 22894. Originál dohody s podpisy, pečeti a plnými mocemi a s výměnou ke smlouvě přiložených dopisů PRO Londýn, FO 93/119/17, oficiální publikace pak Treaty Series č. 9, 1939 (Czecho-Slovakia), His Majesty's Stationery Office, Londýn 1939.

¹³¹ Viz záznam o jednání delegací. SSEES, pozůstalost K. Lisického, sign. 3-4-1, kart. č. 12, FO 371, 22894, C 1408.

¹³² Viz zejména zprávu Troutbecka Foreign Office z 26. 1. 1938, FO 371, 22893, C 1002. Frank Roberts si nicméně na spis poznamenal, že se zdá, že Česko-Slovensko v této věci zatím Německu docela dobře vzdoruje.

„dar“, ale ani sjednáváná půjčka nemají být primárně použity na vybudování zničené infrastruktury a na řešení ekonomických problémů, nýbrž že jsou určeny zejména na řešení problémů uprchlíků a emigrantů. V záležitosti získání finančních prostředků na řešení pomnichovských ekonomických problémů odkázali čs. delegaci na možnost sjednání komerčních úvěrů na peněžních trzích s tím, že Velká Británie bude prosazovat, aby byla vzata v úvahu dosavadní reputace Česko-Slovenské republiky jako státu, který plní své finanční a právní závazky.¹³³

Dalším problémem londýnských jednání se znovu stala otázka definování osob, které hodlaly smluvní strany považovat za podporované uprchlíky, a zejména nutnost zachování principu zákazu diskriminace uprchlíků z důvodů národnosti, politického přesvědčení, náboženského vyznání či rasy. Britská strana též chtěla do sumy poskytovaného daru pro uprchlíky započítat některé již britskou stranou vyplacené sumy poskytnuté pro uprchlíky z Česko-Slovenska po 15. říjnu 1938 a rezervovala i částku 500 000 liber pro židovské vystěhovalce do Palestiny.¹³⁴ Britská strana si též vyhradila možné změny v dojednaných podmínkách a kontrolu plnění československých závazků prostřednictvím zvláštního zmocněnce, popřípadě ekonomického experta britského vyslanectví v Praze. Britská strana též trvala na československém závazku, že uprchlíkům umožní nejen další emigraci z republiky, ale zároveň uvolní všechna jejich finanční aktiva v ČSR. Přes určité váhání dr. Pospíšil ustoupil i v této záležitosti, ačkoli si musel být vědom, že v této době již existovala řada finančních a majetkoprávních opatření, která na uprchlíky dopadala a která nebylo jednoduché změnit.¹³⁵ Stejně tak Pospíšil přistoupil i na společný britský a francouzský požadavek, aby se československá vláda zavázala, že nebude žádného uprchlíka nutit opustit území Česko-Slovenska, „pokud by tím riskoval svoje zdraví, svobodu nebo život“. Národní banka čsl. se spolu s ministerstvem financí navíc musely zavázat, že částka daru ve prospěch uprchlíků ve výši 4 miliony liber zůstane deponována u Bank of England na zvláštním účtu otevřeném na jméno Národní banky československé a dispozice s ní bude možná jen za vzájemného souhlasu již výše zmíněné-

¹³³ Již 27. 1. 1939 se právní firma zastupující Bank of England Freshfields, Leese and Munns obrátila prostřednictvím Treasury na Foreign Office ve věci přípravy emise dluhopisů garantovaných československou vládou. FO 371, 22894, C 1583.

¹³⁴ To obsahoval zvláštní dopis zmocněnce britské vlády Leith-Rosse, jehož konečné znění bylo čs. vládě oznámeno 30. 1. 1939. C 1240.

¹³⁵ Blíže viz *Židovské zlato, ostatní drahé kovy, drahé kameny a předměty z nich v českých zemích 1939–1945*. Praha 2001.

ho československého Ústavu pro uprchlíky a britského zmocněnce. V jednání o ekonomických otázkách zazněly i některé politické podtóny. Tak například novou politickou realitu pomnichovské druhé republiky velmi dobře ilustroval požadavek člena čs. delegace dr. Rossiho, aby se v dohodě a v záznamu o jednání důsledně mluvilo o Česko-Slovensku s pomlčkou.

Jinak byly texty dohod a oficiální komuniké poskytnuté tisku dojednány bez dalších obtíží na základě předchozích britských a francouzských návrhů. Československé delegaci se podařilo snad jen ještě nepatrně vylepšit formulaci o využití prostředků půjčky tak, aby mohla pokrýt širší potřeby pomnichovské rekonstrukce než jen striktně záležitosti uprchlíků, jak požadovaly především poslední francouzské návrhy čs. smluvních závazků. Nejprve byla dne 27. ledna 1939 podepsána třístranná dohoda o poskytnutí finančních prostředků, a to lordem Halifaxem za britskou vládu, francouzským velvyslancem Charlesem Corbinem za francouzskou vládu a dr. Pospíšilem za vládu Česko-Slovenské republiky. Dohoda měla kromě vlastního textu 4 přílohy a zvláštní dopis dr. Pospíšila potvrzující za československé ministerstvo financí a Národní banku československou výše zmíněné zvláštní závazky. Kromě toho byla podepsána ještě samostatná britsko-československá dohoda o podmínkách poskytnutí půjčky a britsko-francouzská dohoda, která stanovila podmínky její společné garance.¹³⁶

Na základě této série dohod měla být pomnichovskému Česko-Slovensku poukázána Bank of England na dva zvláštní účty celková suma ve výši 12 milionů liber, z čehož bylo již předem poskytnuto 10 milionů liber jako záloha. Z této částky pak 4 miliony liber tvořil zvláštní dar určený zejména pro pomoc další emigrace uprchlíků a 8 milionů liber představovala půjčka (a to včetně nákladů na její poskytnutí) pro vytvoření podmínek pro přijetí uprchlíků z odtržených území. Teprve zbývající část půjčky mohla být též využita na rekonstrukci československé dopravní infrastruktury. Půjčka měla být úročena roční úrokovou mírou ve výši 1 procenta, a jak již bylo řečeno, byla garantována britskou a francouzskou vládou.¹³⁷ Kromě toho

¹³⁶ Obě strany se dohodly, že v případě, pokud bude nutné zaplatit nějaké částky vyplývající z poskytnuté garance, platí, že každá ze stran se na nich bude podílet z jedné poloviny. Pokud by však jedna strana svůj díl nezaplatila, nezbavovalo by to druhou stranu závazku zaplatit celou garanci.

¹³⁷ Agreement between the Government of the Czechoslovak Republic and His Majesty's Government in the United Kingdom ze dne 27. ledna 1939. SSEES, pozůstalost K. Lisického, sign. 3-4-1, kart. č. 12, PRO Londýn, FO 93/119/17 a Treaty Series č. 9, 1939 (Czecho-Slovakia), His Majesty's Stationery Office. Londýn 1939.

francouzská vláda převzala od československé vlády povinnost vyplácet úroky vyplývající z pětiprocentní československé půjčky 1937/1942, pokud byla upsána ve Francii. Z těchto prostředků, odhadnutých na 700 milionů franků, měla být ve Francii až do roku 1942 financována péče o uprchlíky z pomnichovského Česko-Slovenska. Československá vláda se zavázala, že bude britské a francouzské vládě poskytovat podrobné informace o využití poskytnutých finančních prostředků.

Příloha číslo I dohody precizovala, o jaké uprchlíky se mělo pro účely podpory jednat. Podporu z poskytnutých prostředků mohli získat: 1. uprchlíci, kteří před 21. květnem 1938 žili na území, které Československo nuceně odstoupilo v Mnichově, ocitli se na československém území a nemohli optovat pro československé občanství; 2. uprchlíci německé či rakouské národnosti, kteří uprchli do Československa před dnem 30. září 1938 a nacházeli se na pomnichovském čs. území nebo 3. jakékoli další skupiny uprchlíků, na nichž se smluvní strany dohodnou v budoucnu. Příloha číslo II vymezovala podmínky užití daru ve výši 4 miliony liber výhradně na případy pomoci uprchlíkům, zatímco u půjčky se zmiňovala o možnosti využít prostředky i na účely „státní rekonstrukce“, a to zejména využitím zaměstnávání uprchlíků ve sféře veřejných rekonstrukčních prací. Pokud by však účel vynaložených prostředků z půjčky nesouvisel s péčí o uprchlíky či s jejich následnou emigrací, československá strana je mohla bezprostředně využít, avšak zároveň byla povinna uprchlíkům poskytnout spotřebované prostředky ve stejné výši později. Příloha číslo III pak obsahovala určení maximální výše plateb pro jednotlivé uprchlíky a jejich rodiny (stanovené na 200 liber šterlinků) včetně možnosti výměny československých korun za libry (v maximální výši 50 000 Kčs). V dopise, který Leith-Rossovi adresoval dr. Pospíšil, čs. strana potvrdila, že povolí, aby byly převedeny na libry dosud v Česko-Slovensku blokové prostředky britských subjektů, a stejně tak neměly být blokovány platby dividend, úroků a dalších podobných titulů, které vyplývaly z britských investic v Česko-Slovensku.¹³⁸ Dr. Pospíšil

¹³⁸ Treasury ve spolupráci s Foreign Office poté na počátku února sestavilo seznam nejvýznamnějších dosud známých případů a instruovalo britské vyslanectví v Praze, aby byl seznam doplněn. Mezi případy blokování aktiv britských subjektů v ČSR byly nejen již výše zmíněné firmy (do popředí se stále více dostával případ dividend Vítkovic ve vztahu k Alliance Assurance Co. Ltd.), ale i řada jednotlivců s jen několikatisícovými částkami. Na FO začaly též docházet nejrůznější intervence v individuálních případech. FO 371, 22384, C 1692. Čs. strana se zavázala případy z připraveného seznamu prozkoumat ještě 14. března 1939. Příslušná zpráva britského vyslanectví však dorazila do Londýna až 17. 3., a na spisu se proto objevila již jen lakonická poznámka „all out of date now“ – vše je dnes již zastaralé. Tamtéž, 22385, C3285.

těž potvrdil čs. závazek, že pro užití prostředků z britské půjčky formou státních zakázek budou preferovány britské firmy, a to včetně námořní dopravy pro provádění vystěhovalectví.

Celý komplex dokumentů byl ještě zpřesněn výměnou dopisů mezi přednostou československého Ústavu pro péči o uprchlíky dr. Zavřelem a Robertem Stopfordem, které byly též datovány 27. ledna 1939, avšak neměly být oficiálně publikovány a navíc mohly být po dohodě stran i později pozměněny.¹³⁹ V těchto dopisech byly především ještě podrobněji konkretizovány kategorie podporovaných uprchlíků, a to i ve vztahu k uprchlíkům ze Slovenska a Podkarpatské Rusi. Byl jimi též dohodnut způsob převodu částek ze zvláštního účtu britského daru ve prospěch Ústavu pro péči o uprchlíky.

Celé jednání bylo zakončeno 30. ledna 1939, když sira Leith-Rosse navštívili dr. Pospíšil a dr. Rossi, aby se s ním rozloučili před odjezdem z Londýna.¹⁴⁰ Během rozhovoru dr. Pospíšil souhlasil se způsobem, jakým měly být dořešeny problémy s podpisem dopisu ministerstva financí a Národní banky čsl., který měl potvrdit domluvené závazky.¹⁴¹ Text dohodnutý v Londýně byl totiž nejprve v Praze poněkud zkrácen, neboť jeho navrhovaná verze byla předána britskému vyslanectví v Praze telefonicky a československé orgány souhlasily s jeho zpřesněním. Dr. Pospíšil též potvrdil závazek československé vlády, že poskytne i další prostředky, které budou nezbytné pro podporu sudetoněmecké emigrace do Kanady.¹⁴² Dementoval též informace, jež se objevily v britském tisku po podpisu dohody a které útočily na Česko-Slovensko jako na stát, jenž pod německým nátlakem vydává německým orgánům uprchlíky, kteří našli na jeho území útočiště před nacismem. Na jednání byly též upřesněny záznamy o předchozích jednáních, včetně precizace československých závazků. Stalo se tak poté, co byly tyto pasáže konzultovány s příslušnými československými ministerstvy. Tak bylo například upřesněno, že Česko-Slovensko může uvolnit i další

¹³⁹ FO 371, 22384 a C 1907. Tvrzení, že byla dohodnuta eventuální pozdější modifikace Zavřelových dopisů Stopfordovi, obsahoval dopis J. Trenta z Treasury Západnímu a Centrálnímu odboru Foreign Office ze dne 14. 2. 1939, jehož přílohou byly právě originály vyměněné korespondence. Viz též FO 371, 24098, W 1873.

¹⁴⁰ Záznam Leith-Rosse ze 30. 1. 1939 zaslaný Foreign Office. FO 371, 22384, C 1392.

¹⁴¹ Původní dopis byl zaslán s datem 30. 1. jako příloha telegramu z britského vyslanectví v Praze. Tamtéž, C 1393. Jeho změna byla dojednána 2. února, C 1442. Nakonec však byl upravený dopis podepsán až 7. 3. 1939. C 1651. Zde i originál dopisu ministra financí a ředitele NBČS potvrzující závazky učiněné v Londýně 27. 1. dr. Pospíšilem.

¹⁴² K projednávání této záležitosti s československými orgány viz blíže PRO Londýn, FO 371, 24087, W 3218.